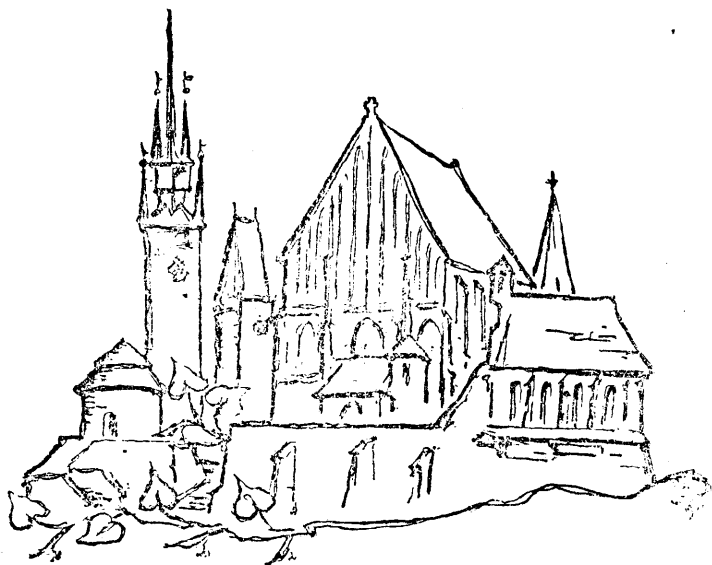
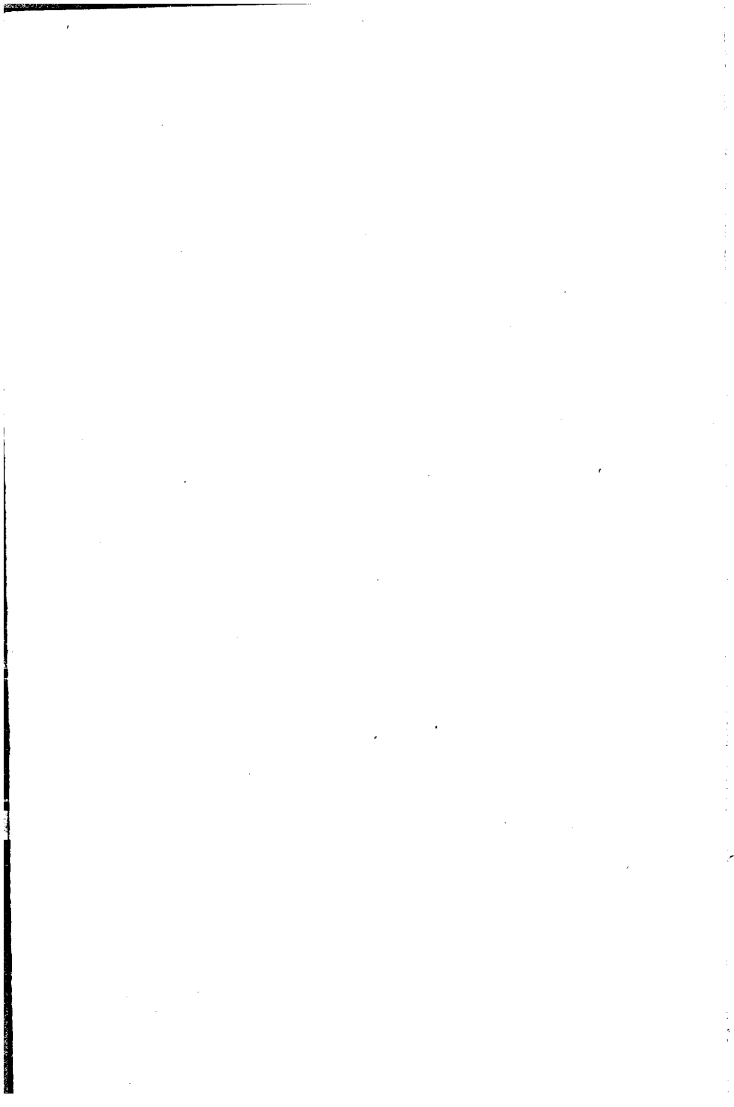

Průvodce

královským městem

Znojmem

Průvodce

KRÁLOVSKÝM MĚSTEM

Znojmem

Napsal ADOLF MERTEN,
presidiální tajemník MNV

1 9 4 7

Nákladem místního národního výboru ve Znojmě
Tisk Václav Kotek, n. s. fy Lenk, Znojmo, Kovářská 10

Veškerá práva vyhrazena. Článků z „Průvodce“ neb i jen
jejich částí lze užíti pouze za současného označení pramene

NÁVŠTĚVNÍKŮM ZNOJMA!

Vstupujete na půdu starého, staroslavného královského města Znojma, založeného kolem roku 1226 českým králem Přemyslem I., řečeným Otokarem.*)

Avšak již mnohem dříve než bylo Znojmo povýšeno na město, byl zde hrad se značně velkým okolím. Svědčí o tom staré listiny a dokazují to staré stavby. Znojmo, ještě než se stalo městem, mělo již dva kostely, u sv. Mikuláše a u sv. Michala. Dokazuje to nejstarší a nejkrásnější památka, která je jediná toho druhu v republice. Je to hradní kaple sv. Kateřiny, rotunda, vystavená v románském slohu, jejíž založení se klade do roku 1106.

Více než osm století dělí nás od doby, z níž se nám zachovaly nejstarší doklady o existenci hradu a později města.

Čeští panovníci, počínajíc českými knížaty, měli o Znojmo veliký zájem, neboť hrad znojemský, postavený na rozhraní Moravy a Rakous, byl od věků prvním nárazníkem při častých a opětovných útocích na naši vlast. Hrad byl zeměpanský, sídlem údělných knížat, středem znojemského kraje a v pravém slova smyslu stráží nad Dyjí.

*) Znojmo je co do založení nejstarším městem moravským. Po něm přichází Brno 1243, Olomouc 1245, Jihlava 1249.

Těch osm století zanechalo ve Znojmě mnoho stop, dosud viditelných. Ačkoliv Znojmo během té doby několikrát lehlo popelem, přece se zachovalo tolik památek jako v málokterém městě moravském. Najdete u nás vedle památek slohu románského nejkrásnější díla gotická, třebaže přemnoho zničily požáry, po nichž pak byly zbytky staveb dostavovány v renesanci. I tento sloh je zde důstojně zastoupen právě jako barok a empír.

Dějiny Znojma jsou bohaté a pohnuté a jsou takové právě proto, že jsou těsně spjaty s dějinami hradu. Co tu bylo slavných dnů — knížecí svatby, návštěvy panovníků, stavovské sněmy, slavná zasedání — a co dnů trudných! Kolik válečných vichřic od nejstarších dob přes válku třicetiletou až k válkám napoleonským se tu přehnalo! Znojmo vidělo vojska rakouská, kumánská, uherská, polská i husitská, vidělo Švédy, Francouze, Rusy i Prušáky. Vidělo vítězství a vidělo porážky. Znojmo chovalo ve svých zdech po 18 let mrtvolu slavného krále Přemysla II. Otokara, zhynuvšího v bitvě na Moravském poli. Ve Znojmě zemřel císař Zikmund. Ale Znojmo vidělo vedle celé řady jiných panovníků i Karla IV., otce vlasti, a husitského krále Jiříka z Poděbrad, jemuž zdejší pasíři zhotovili drahocenné zlaté udidlo.

Tak procházelo Znojmo slávou i bídou dějin. Tato knížечka chce vás provést po starých památkách, chce vás stručně informovat o všem, co lze ve Znojmě viděti. Jsou to ovšem jen úryvky v nejstručnější formě. Stanete-li však na hradě nebo budete-li pro-

cházeți spleteť uliček Starého města, bude k vám mluvit dávný středověk svou vlastní řečí a neubráníte se hlubokému dojmu.

Naše museum ukáže vám pak ještě více, ukáže vám život minulosti a ukáže vám mnoho z toho, co již zmizelo.

Projdete-li pozorně Znojmem, zamilujete si je a neodoláte, abyste se nevrátili. Vraťte se! Rádi vás uvidíme. Vždyť Znojmo není jen mrtvým museem. Je také živou studnicí krás. Dá vám své slunce, všechny druhy rekreace, překrásné okolí a dá vám své dary: skvělé ovoce a víno.

Vraťte se opět!

Adolf Merten.

SLOVO K ČTENÁŘI

Průvodce, jež jsem sepsal, má sloužiti návštěvníku Znojma, aby sám mohl městem procházeti a prohlédnouti si pamětihodnosti. K tomu slouží plánec, v němž jsou zakresleny všechny objekty a vyznačena cesta, již jest se bráti. Na jednotlivých objektech jsou umístěny orientační tabulky se stručnou legendou. Tabulky jsou označeny čísly, která korespondují s čísly článků v průvodci, takže návštěvník, chce-li zvědět něco bližšího o objektu, jež právě prohlíží, najde si podle čísla tabulky snadno příslušný text v knížce.

Nejen návštěvníky, ale i domácí obyvatele má knížka informovati a poučiti o pamětihodnostech Znojma. Proto jsou orientačními tabulkami opatřeny i objekty, k nimž se návštěvník Znojma ani nedostane, a také texty jsou uvedeny v knížce, ovšem až na konci, aby návštěvníka nemátly.

Na tomto místě musím poděkovati panu profesoru Jakubu Trnkovi za mnohé vzácné rady a korekturu dílka s hlediska historického a panu profesoru Emilu Čecháčkovi za korekturu jazykovou.

Autor.

Statistické údaje

Znojmo leží na 48° 51' 15" s. š. a na 33° 42' 36" v. d. ferské podle měření Davidova s radniční věže.

Výška nad mořem: na nádraží 264 m, na náměstí Dra Edv. Beneše 284,60 m, na nám. Komenského 291 m.

Počet obyvatelstva asi 19.000 osob, počet domů 2722.

Turistické značky:

Červená vede ze Znojma na Nový Hrádek, Vranov, Bítov, Frejštýn, k Slavonicím; označuje strážní stezku až k Šumavě.

Žlutá vede k Devíti mlýnům.

Tabule s podrobnými turistickými značkami jsou umístěny u nádraží, v logii na Komenského nám., u posádkového velitelství a u Rábštiny.

Turistické stanice: kavárna Corso, hotel „U tří korun“ a hotel „Beseda“.

Hotely: „U tří korun“, Stalinovo nám.; „Dům práce“, Vančurova ulice (vchod z Leninovy třídy); „U divadla“, Lidická ul.; „Beseda“, Masarykovo nám.

Turistická noclehárna, dobře vybavená, je na konci Alšovy ulice.

Říční lázně na Dyji moderně vybaveny pro 3.000 návštěvníků. Hloubky pro plavce, basény, sprchy, sklu-
zavka, restaurace.

Hřiště: Sokolovna, sportovní hřiště v Husových sa-
dech a na Rooseveltově třídě, tenisové hřiště v Husových
sadech.

Výlety do Podují:

Údolím Dyje do Mašovic, údolím Granice zpět do Znojma
3 a půl hod.

K Devíti mlýnům 2 hod.

Nový Hrádek 4 hod.

Delší výlety do Vranova, Bítova, Frejštýna podnikají se
po etapách.

Městský znak

Královské město Znojmo má ve znaku orlici, podobnou zemskému znaku moravskému, totiž v modrém poli, napravo hledící a korunovanou, červeně a zlatě šachovanou. Na štítě uprostřed je písmeno Z. Kdy byla Znojmu dána do znaku moravská orlice, není známo. Na mincích, ražených ve Znojmě za Jiřího z Poděbrad, vidíme již tento znak s písmenem Z. Původně užívalo město znak zemského bez tohoto štítku.

Kaple Panny Marie na Benešově nám.

(Tabulka č. 1)

Roku 1822, kdy byla tato kaple zbudována zbožnými manželi Šarfnickovými, bylo zde ještě volné prostranství, pole, zahrady s vinohrady. Stávala zde boží muka. Tak rychle rostlo město, že za necelé století dostala se kaple do středu města. Stavěna je ve slohu empírovém. Je to centrální stavba typu rotundovitého.

Bývalý pomník plukovníka Kopala

(Tab. č. 2)

Plukovník Kopal se narodil v Ctidružicích u Znojma 3. února roku 1788 a zemřel jako plukovník rakouské armády 17. července roku 1848 po zranění, které utrpěl

v bitvě na Monte Berico. Vysoký, štíhlý, jehlancovitý pomník, zakončený bohyní vítězství, byl odhalen 16. října roku 1855. Socha je dílo sochaře Antonína Fernkorna z Vídně a je ulita z ukořistěných děl piemontských.

Pomník, ač nemá nic společného s českým národem, nebyl ani za první republiky odstraněn, neboť je velmi dobře vyřešen a zdobí pěkně náměstí. Jeho ozdoba je konečně neutrální a je dílem uměleckým.

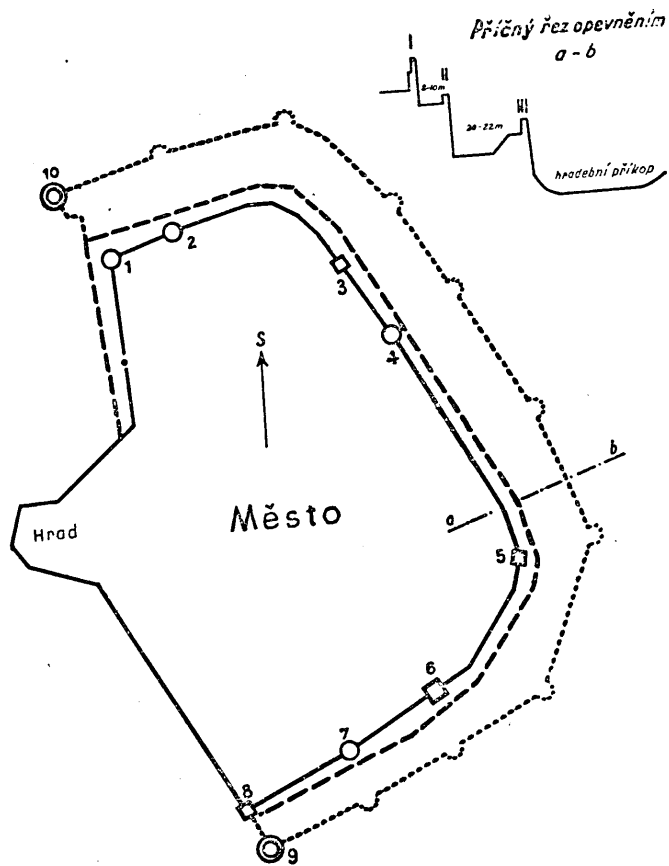
Městské hradby .

(Tab. č. 3)

Žádné z moravských měst nemá v takovém rozsahu zachovalé hradby jako právě královské město Znojmo. Vždyť ono je z moravských královských měst, pokud se založení týče, také nejstarší, byvši založeno r. 1226, kdežto Brno roku 1245, Olomouc roku 1245 a Jihlava roku 1249.

Kdy byly hradby stavěny, nevíme přesně. Lze souditi, že znojenské hradby vznikly již před založením města. Nevíme ovšem, v jaké formě — snad to byly náspy s palisádami a příkopy. Neznáme přesně tehdejší dislokaci. Až za Přemysla II. máme určitější zprávy o hradbách. Nedoložená zpráva praví, že roku 1260 bylo Znojmo obehnáno náspem s hradební zdí ozdobenou branami a věžemi. Je to pravděpodobné, neboť Rudolf, po bitvě na Moravském poli roku 1278, kde Přemysl II. padl, dovolil městu, aby vybíralo clo ze soli a výtěžek jeho obracelo na opravu hradeb a zdí městských.

Opevnění města bylo velmi rozsáhlé, neboť pouze srázný svah k Dyji a do údolí gránického potoka ský-

Situační pláněk městských hradeb

tal přirozenou ochranu. Se všech ostatních stran bylo město přístupné a muselo být chráněno umělými překážkami.

Mimo opevnění vnější, městské, měl jistě svoje vlastní hradby také hrad. Bývalá loupežnická věž, která stála na nádvoří pivovaru nedaleko proti kapli sv. Kateřiny a která se roku 1892 zřítíla, byla součástí hradního opevnění a věží strážních. Byla 40 m vysoká a měla ochoz. Její výška byla podmíněna potřebou rozhledu do kraje. Vždyť i radniční věž měla určité úkoly strategické. Její neobyčejná výška, ochoz a umístění dost daleko od hradeb tomu nasvědčují.

Znojmo bylo důležitou pohraniční pevností, a proto mu panovníci věnovali velikou péči a dbali, aby byly hradby vždy v pořádku.

Tak 10. listopadu roku 1307 udělil král Jindřich Korutanský Znojmu stejná práva jako Praze, potvrdil jeho práva a zvyklosti, dal oprávnění zřizovati a udržovati hradební zdi a městské příkopy.

4. dubna roku 1314 udělil král Jan městu Znojmu privilej vybírat 1 haléř mýta z každého tažného koně v celém knížectví znojenském od Břeclavě až k Jemnici, a to k stavbě věží a udržování zdí.

Roku 1400 zřekl se král Václav na neurčitou dobu, s výhradou libovolného odvolání, ročních 65 kop grošů, odváděných královské komoře, aby jich bylo použito k opravě škod, způsobených na opevnění.

Roku 1460 ponechává král Jiří z Poděbrad městu 6 kop grošů k opravě hradeb.

13. března 1463 král Jiří dává městu Znojmu právo, aby zrušilo rybníky a aby věže, zdi a příkopy stavělo podle svého nejlepšího názoru.

V době největšího rozvoje sestávala městská opevnění ze tří pásem: a) z pásma vnitřního, b) z pásma prostředního a c) z pásma vnějšího.

Pásma vnitřní I. obepínalo celé město. Pásma II. a III. obepínalo jen části města. V místech, kde byly přirozené obranné posice dobré, na hradě strmá skála k Dyji, dále vlevo dnešní Karolininy sady a vpravo srázy ke gránickému potoku, stačilo zajisté jedno pásmo zdí. Kde pak přechází terén do roviny, bylo nutno budovat opevnění silnější, a proto vidíme podle situace druhé a třetí pásmo. Provedeme-li řez všemi třemi pásmy opevnění (viz skizzu), vidíme, že opevnění vnitřní bylo nejvyšší, druhé nižší a třetí nejnižší. Výškový rozdíl mezi jednotlivými pásmy opevnění byl v terénu 2,5—3 m. Provedení zdí a jejich výšky byly přizpůsobeny právě těmito poměrům. Před III. pásmem prostíral se široký příkop, jehož valnou část zabírají dnešní Husovy sady (do šířky). Šířka mezi pásmem I. a II. byla 4,5—8—10 m, mezi II. a III. 20—22 m.

Pásma I. obepínalo, jak jsme uvedli, celé město. Byla to silná zeď z lomového kamene, v koruně 1—2 m silná, s předprsí asi 60 cm širokou. Byly v ní střelny. K zesílení obhajoby byly vestavěny do zdí věže (1—8). Třetí pásmo mělo na každém konci vlastní věž (9 a 10).

Zbytky hradeb, které ve Znojmě vidíme v dosti značném rozsahu, patří téměř vesměs k pásmu I., vnitřnímu. To se táhlo kolem hradu, vybíhalo po prostranství dnešního pivovaru podél svahu údolí gránického potoka, pak se lomilo přímo na sever. V tomto bodě začínalo II. pásmo, vnitřní. Odtud vedly hradby kolem jezuitského kostela až k Divišovu náměstí. Ve dvoře domu za jezuitským kostelem, v němž je dnes úřad ochrany práce, vidíme zachovalou kulatou věž a kus hradebního zdíva. V ulici do Gránic vidíme kulatou věž, přebudovanou na

pavilonek. To byl asi nejsevernější bod opevnění a zde začínalo pásmo III. Zde se lomilo skoro k východu, vedlo přes dnešní Divišovo náměstí a zahýbalo pak směrem jihovýchodním podél dnešních sadů, přes náměstí Komenského do dolních sadů až asi do míst, kde stojí mateřská školka. Odtud se opět lomilo k jihozápadu, přetínalo ulici Kollárovu, šlo za kapucínským klášteřem a za ulicí V Jirchářích. Na jejím konci se ostře lomilo a dále pokračovalo pouze pásmo I. až opět k hradu.

Nejdlejší přímá linie hradeb vedla dnešními sady, které bývaly příkopem. Když se staly hradby zbytečnými, vlastně ilusorními, byl příkop zasypán a zřízeny sady. Za zdí, ohraňující sady, nalézají se ještě zachovalý hluboký příkop a nad ním staré zdivo hradeb a několik věží kulatých a dvě čtyřhranné. Také v zahradě dominikánské najdeme kulatou věž, právě jako u kapucínů, a další dvě v ulici V Jirchářích.

V místech, kudy vedly hlavní cesty z města, byly pevné brány, původně opatřené padacími mosty, později mřížemi. Bran bylo pět.

Nejdůležitější byla brána zvaná »Tábor«, později dolní brána, která stála v dnešní Kollárově ulici pod Vlkovou věží. Ležela na hlavní silnici k Vídni a střežila tedy hlavní obchodní tepnu. Touto branou vtáhl do Znojma roku 1462 v slavném průvodu také husitský král Jiří z Poděbrad, vračející se z výpravy do Vídně, kde osvobodil rodinu krále Bědřicha.

Protějškem a pokračováním na hlavní silnici byla horní brána na Divišově náměstí, t. j. Pražská, vedoucí ku Praze. Pak byla brána v ústí Dominikánské ulice na Komenského náměstí, t. j. Východní brána. Další branou byl t. zv. Tränkthor, Napajedelská brána, která vedla k Dyji. Touto menší branou podnikl za obležení

Znojma Zikmundem a Albrechtem roku 1404 Hynek z Kunštátu, zvaný Suchý čert, a Sokol z Lamberka odvážný noční výpad, při němž zničil nepříteli obléhací stroje a tak jej přinutil upustiti od obléhání. Poslední a nejmladší z bran je dosud zachovalá brána Karolinina, postavená teprve roku 1824 pod Mikulášským kostelem a pojmenovaná na počest císařovny Karoliny.

Kolonáda v Husových sadech

(Tab. č. 4)

Když se staly hradby bezpředmětnými svou neschopností odolávat moderním válečným zbraním, byly začátkem 19. století zrušeny. Illuboký příkop za třetím kruhem hradeb byl zasypán a na jeho místě vznikly dnešní sady. V té době byla postavena (roku 1836) empirová kolonáda.

Empirové domy na Komenšského nám.

(Tab. č. 5)

Dva pěkné domy, čistě klasistického (empirového) slohu. V průjezdu domu Nové lékárny najdeme krásné sloupy čistého empirového slohu. Mezi těmito dvěma domy stávala úzká branka, zdobená věžemi. Byl na ní nápis »1475«. V letech 1510—1555 byla přestavěna a rozšířena a jmenovala se Východní brána (Porta orientalis); později Císařská brána. Nad branou byl kamenný orel, dílo Schmickeovo, jež vidíme dnes na podstavci u vchodu do musea. Brána byla zbořena roku 1865.

Dominikánský klášter

(Tab. č. 6)

Klášter řádu sv. Dominika byl založen Václavem I. před rokem 1234. Z toho roku jest znám první převor Zachariáš. O založení a prvních dobách kláštera nemáme zpráv, neboť klášter i s kostelem vyhořel roku 1400 a požárem byl zničen i archiv. Kdy byl klášter znovu postaven, není rovněž přesně známo, avšak podle nadací, záduší a darů lze souditi, že velmi záhy. V první polovici 16. století měl kostel pověst slavného místa poutnického a převor Genesius Pamschung roku 1548 chrám skvěle vybavil z výtěžků poutí. Jeho nástupce Ambrož de Longavilla pořídil nádherná kostelní roucha.

Později klášter upadal hospodářsky. Protestanté způsobili klášteru i chrámu velké škody. Zástavní držitel znojemského hradu, Vilém z Roupova, odňal klášteru statky, z kláštera si zřídili luteráni vězení, zničili chrámové obrazy, spálili oltáře a roztrhali roucha. Také Švédové zde řádili roku 1636, 1642 a 1645 velmi nešetrně, dokonce zajali převora a řeholníci byli uvězněni. Když Švédové odtáhli, zbyla řeholníkům jenom žebrota. Teprve roku 1650 byl klášter restaurován, kostel až roku 1677 obnoven a znovu vysvěcen. Roku 1723 byly položeny základy k nynějším budovám klášterním. Josefem II. byl klášter zrušen.

Stavby jsou vesměs barokové. Stavba kostela se začala roku 1580, avšak loď s oběma věžemi byla dokončena až roku 1735. Nad portálem západního průčelí je chronostich 1732. Obraz na hlavním oltáři, dílo Maulpertschovo, býval v louckém klášteře. V »umrlčí kapli« jsou sádrové sochy Evy Raduitové de Souches (†1698), manželky majitele panství jevišovického, a Karla hraběte Thurna de Valle Sassina (†1816).

Stalinovo náměstí

(Tab. č. 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13)

Za stara jmenovalo se Stalinovo náměstí Horním náměstím. Stavby jsou zde převážně novější. Starší stavby se nezachovaly, ač zde určitě byly. Pozoruhodné jsou domy:

č. 3. doznívající barok,

č. 5. fresky s barokovými ovocnými plody v polychromovém provedení, z počátku 18. století,

č. 9. dům s empírovým portálem z konce 18. století. Býval to dům šlechtický. Roku 1805 bydlel v něm po tři dny Napoleon, když tudy táhl, pronásleduje rakouská a ruská ustupující vojska,

č. 10. pochází ze 17. století a býval v něm jezuitský seminář. Dnešní fasáda je již z počátku 19. století,

č. 17. je dům, jehož balkon a fasáda ukazují na počátek 19. století,

č. 18. má rovněž balkon a fasádu z počátku 19. století,

č. 20. má fasádu z počátku 19. století.

I jiné domy tohoto náměstí jsou zajímavé a památné.

Michalské náměstí

(Tab. č. 14, 16)

Okolí Michalského kostela, který přešel roku 1624 do správy jezuitů, je spjato s tímto řádem. Jesuité po svém uvedení do Znojma věnovali se nejen získávání lidu pro katolickou víru, nýbrž usilovali s velkou pílí o výchovu mládeže. Založili gymnasium, jedno z nejstarších na Moravě. Původní jeho budova stojí na Jesuit-

Dominikánský klášter

(Tab. č. 6)

Klášter řádu sv. Dominika byl založen Václavem I. před rokem 1254. Z toho roku jest znám první převor Zachariáš. O založení a prvních dobách kláštera nemáme zpráv, neboť klášter i s kostelem vyhořel roku 1400 a požárem byl zničen i archiv. Kdy byl klášter znovu postaven, není rovněž přesně známo, avšak podle nadací, záduší a darů lze souditi, že velmi záhy. V první polovici 16. století měl kostel pověst slavného místa poutnického a převor Genesius Pamschung roku 1548 chrám skvěle vybavil z výtěžků poutí. Jeho nástupce Ambrož de Longavilla pořídil nádherná kostelní roucha.

Později klášter upadal hospodářsky. Protestanté způsobili klášteru i chrámu velké škody. Zástavní držitel znojemského hradu, Vilém z Roupova, odňal klášteru statky, z kláštera si zřídili luteráni vězení, zničili chrámové obrazy, spálili oltáře a roztrhali roucha. Také Švédové zde řádili roku 1636, 1642 a 1645 velmi nešetrně, dokonce zajali převora a řeholníci byli uvězněni. Když Švédové odtáhli, zbyla řeholníkům jenom žebrota. Teprve roku 1650 byl klášter restaurován, kostel až roku 1677 obnoven a znovu vysvěcen. Roku 1723 byly položeny základy k nynějším budovám klášterním. Josefem II. byl klášter zrušen.

Stavby jsou vesměs barokové. Stavba kostela se začala roku 1580, avšak loď s oběma věžemi byla dokončena až roku 1735. Nad portálem západního průčelí je chronostich 1732. Obraz na hlavním oltáři, dílo Maulpertschovo, býval v louckém klášteře. V »umrlčí kapli« jsou sádrové sochy Evy Raduitové de Souches (†1698), manželky majitele panství jevišovického, a Karla hraběte Thurna de Valle Sassina (†1816).

Stalinovo náměstí

(Tab. č. 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13)

Za stara jmenovalo se Stalinovo náměstí Horním náměstím. Stavby jsou zde převážně novější. Starší stavby se nezachovaly, ač zde určitě byly. Pozoruhodné jsou domy:

č. 3. doznívající barok,

č. 5. fresky s barokovými ovocnými plody v polychromovém provedení, z počátku 18. století,

č. 9. dům s empírovým portálem z konce 18. století. Býval to dům šlechtický. Roku 1805 bydlel v něm po tři dny Napoleon, když tudy táhl, pronásleduje rakouská a ruská ustupující vojska,

č. 10. pochází ze 17. století a býval v něm jezuitský seminář. Dnešní fasáda je již z počátku 19. století,

č. 17. je dům, jehož balkon a fasáda ukazují na počátek 19. století,

č. 18. má rovněž balkon a fasádu z počátku 19. století,

č. 20. má fasádu z počátku 19. století.

I jiné domy tohoto náměstí jsou zajímavé

Michalské náměstí

(Tab. č. 14, 16)

Okolí Michalského kostela, který přešel do správy jezuitů, je spjato s tímto řádem svým uvedením do Znojma věnovali se nejen získávání lidu pro katolickou víru, nýbrž usilovali s velkou pílí o výchovu mládeže. Založili gymnasium, jedno z nejstarších na Moravě. Původní jeho budova stojí na Jesuit-

ském nám. č. 2. Na Michalském náměstí v domě č. 5 byla jesuitská kolej. Dnes je v ní městský archiv, neobyčejně bohatý. Prvním rektorem znojemského kolegia byl Joannes Drahovius (Drahovský), rodák z Třeboně. Napsal také českou gramatiku »Gramatica bohemica«.

Kostel sv. Michala

(Tab. č. 15)

Kostel sv. Michala, zvaný také jesuitský, je velmi starý. Připomíná se již roku 1226. Kostel se těšil zvláštní přízni panovníků. Václav II. zprostil roku 1287 farníky od sv. Michala všech daní, dávek i světské soudní moci. Ustanovil také, aby hradní kaple sv. Kateřiny (pohanská kaple) byla filiální sv. Michala. Roku 1307 král Jindřich Korutanský potvrdil všechny výsady a vzal farníky do zvláštní ochrany. Rovněž král Jan potvrdil roku 1336 všechny výsady a roku 1454 také Zikmund.

V polovici 16. století byl u sv. Michala instalován luteránský farář. Až roku 1628 byl kostel odevzdán jesuitům. Název nejbližše položené ulice, ulice České, dává tušiti, že u sv. Michala byly v dávných dobách konány české bohoslužby.

Gotická stavba presbytáře pochází z 15. století. Loď ve slohu barokním byla zbudována až roku 1644, neboť loď původní byla zbořena roku 1642. Tehdy se na ni zřítila věž. Roku 1694 byla vystavěna na protější straně zvonice, která byla roku 1855 zbořena a nahrazena novou, dnešní. Na věži jsou dva zvony z roku 1511. Na oltáři sv. Vavřince je za sklem hlava sv. Olympia, městského patrona. Oltářní obrazy maloval antverpský malíř Fissè, jenž vyzdobil také vstupní síň na hradě

znojenském. v dnešním museu. Po zrušení řádu jesuitského roku 1773 stal se kostel filiálním fary dominikánské, pak sloužil za kostel vojenský zdejší posádky a byly zde konány i za Rakouska české bohoslužby a česká kázání. Pozoruhodná je varhanová skříň, hýčící překrásnou prací řezbářskou z roku 1585.

Velká Veselá

(Tab. č. 17, 18, 19)

Tato ulice bývala ghettem. Židé se ve Znojmě připomínají již roku 1260. Roku 1550 jmenuje se Veselá ulice platea judeorum, vicus judeorum. Ve Veselé ulici vysekávali maso židé židům, měli zde školu, lázně a synagogu (v domě č. 5). Roku 1401 vypukla proti židům velká bouře, kterou zažehnal markrabí moravský Prokop za pomoci Hynka z Kunštátu. Roku 1454 rozhodl král Ladislav Pohrobek, aby židům byl splácen jen kapitál, bez úroků. Vyplyvá z toho, že asi mnoho občanů, a jistě ne nevlivných, bylo u židů zadluženo a že úroky byly tíživé. Avšak ani toto opatření nestačilo a týž panovník krátce nato nařídil, aby židé do sv. Martina roku 1454 opustili Znojmo. Z jejich odchodem židů byla platea judeorum na to obměněna Veselou. Ze synagogy byla zřízena kaple sv. Václava, později městská sladovna a konečně obytný dům. Podle schodiště a chodby poznáme ihned synagogu.

Židé si postavili roku 1888 novou synagogu v slohu na Divišově náměstí, která však byla po Němci zbořena roku 1959.

Ve Velké Veselé ulici uvidíme ještě pěkný dům z 18. století. Je to dům č. 4 a rokokový dům č. 10.

Dům ONV

(Tab. č. 21)

Starý palác, jemuž říkáme Valdštýnský, býval kdysi solnicí. Kdy a kým byl postaven nebo restaurován, není přesně známo. Roku 1632 sídlil v tomto paláci Valdštýn, jenž v kraji verboval vojsko pro císařské. V domě zřídil Valdštýn také astrologickou observatoř, neboť byl v tomto ohledu přímo pověřivý. Ve Znojmě byl Valdštýn jmenován nejvyšším velitelem — generalissemem císařských vojsk »in forma absolutissima«. Vydal zde také dva patenty. První souvisel s nábořem vojska. Slíbil všem důstojníkům a vojákům, kteří z donucení nebo dobrovolně sloužili nepříteli, generální pardon, jestliže se do šesti týdnů vrátí. V druhém patentu se snaží zabrániti svému vojsku v plnění.

Václavské náměstí č. 3

(Tab. č. 22)

V tomto domě se učil pekařem sv. Klement Maria Hofbauer (Dvořák), rodem z Tasovic u Znojma (1731). Dům patřil tehdy pekaři Dobišovi. Učedník stal se později pekařem chleba v louckém klášteře, kde také navštěvoval školu. Když chodil každou neděli a svátek do louckého kostela, nosil na zádech tam i zpět velký těžký kříž a byl považován za náboženského fanatika. Pak podnikl poutnickou cestu do Říma, kde absolvoval theologická studia a byl přijat do řádu redemptoristů. Pojal úmysl založiti svému řádu v Německu a ve Vídni domovy. Josefinská doba v Rakousku nebyla příznivá jeho úmyslům a proto se odebral, podporován králem Stanislavem II., do Varšavy, kde se snažil převést

židy a protestanty na katolickou víru. V Římě byl jmenován generálním vikářem řádu pro země zaalpské, avšak v Polsku zvedli se nepřátelé proti řádu a Hofbauer byl z Varšavy vypovězen.

Odebral se do Vídně, kde po značných počátečních potížích získal význačné postavení v církevním světě. Po své smrti (†1826) byl prohlášen roku 1909 svatým.

Minoritský klášter

(Tab. č. 23)

Usuzujeme-li podle listiny krále Václava I., dané roku 1249 klášteru louckému, na níž je podepsán mezi svědky magister Hermannus, minister fratrum minorum in Znojem, můžeme se domnívati, že klášter minoritský byl založen již před tímto rokem. V laudariu znojemského musea je kamenný oblouk z tohoto kláštera, na němž je vytesán nápis: »Ottacarus III. Rex fundavit 12...« Poslední dvě číslice jsou nečitelné.

Minorité, ač byli řádem chudoby, měli také statky v okolí Znojma. Roku 1279 byla do kláštera minoritského ve Znojmě převezena z Vídně mrtvola slavného českého krále Přemysla II., jenž padl na den sv. Rufa roku 1278 na Moravském poli v bitvě proti Rudolfovi Habsburskému. Byla pochována ve zvláštní kapli po 18 let až do roku 1297, kdy byla převezena do Prahy a pohřbena v chrámu sv. Víta.

Roku 1494 byl zničen požárem klášterní kostel, avšak záhy, roku 1498, opět vybudován. Dalšími požáry a nedostatkem prostředků klášter zchudl, minorité se rozešli a do kláštera byli uvedeni roku 1534 františkáni, kteří měli od roku 1496 malý klášter v místech, kde stojí dnes okresní nemocnice.

Františkáni klášter opravili za pomoci města a loučkého kláštera. Roku 1619 vnikl do kláštera lid, zničil a pobral zařízení a mnichy rozehnal, ale již po bitvě na Bílé hoře se mniši vrátili. Roku 1655 a 1674 byly klášterní budovy obnoveny, obnoven kostel, oltáře a zbudovány dvě věže, z nichž jedna byla minoritů, druhá klarisek, jejichž klášter stál v sousedství. Kaple byla oběma společná. Roku 1672 lehl klášter opět popelem.

Opraven byl roku 1674. Roku 1686 zřídili mniši v klášteře lékárnu. 21. srpna roku 1784 byl klášter zrušen, mniši se rozešli, a protože byl kostel uznan zbytečným, byl odsvěcen. Knihovna byla zčásti přenesena do universitní knihovny olomoucké.

Roku 1851 byl v budově umístěn krajský soud. Za první republiky sloužila budova různým sociálním účelům a za byty, nyní byly opraveny klenby a odbourány přístavky a v budově umístěny části musea.

Znojemský hrad

(Tab. č. 24)

Slavný znojemský hrad, sídlo údělných knížat, ona stráž na Dyji na pomezí moravsko-rakouském, svědek tolika památných událostí, ve své původní podobě téměř zmizel. Jen prvotní hluboké a rozsáhlé sklepy, bývalé to zásobárny a kasematy, zůstaly zachovány, a část příkopu, po němž jste přešli, vstupující na hrad. Zde býval asi padací most.

Kým bylo původní hradiště založeno, sotva se již dopátráme. První a nejstarší zmínka o hradišti znojenském mluví již o hradišti zeměpanském. Víme-li při-

blízně, že kaple sv. Kateřiny byla vystavěna asi roku 1106 jako kaple hradní, musíme mít za to, že hradiště stávalo mnohem dříve, neboť nesporně sloužilo obraně. A kaple a kostely se stavěly vždy ve střediscích správních, vojenských a hospodářských.

Určitě stálo hradiště již v 11. století. Víme, že kníže Břetislav dal svým synům do správy údělná knížectví moravská: Vratislavovi Olomouc, Konrádovi Brno a Znojmo. Roku 1054 přičkl Břetislav provincii znojemskou Konrádovi dědičně. Bylo tedy znojemské hradiště vybudováno již před tímto rokem. Z údělných knížat z rodu Přemyslova známe: Konráda I. (1054—56 a 1057—92), jeho syna Lutolda (1092—97), Bořivoje (1097—1100), Lutolda (1100—12), Oldřicha (1115—15), Soběslava (1115 až 1125), Konráda II. (1125—28 a 1154—50) a Konráda III. Otu (1171—94). Někteří z nich byli českými panovníky.

Roku 1099 obsadil znojemské hradiště kníže Břetislav II. a po něm podržel Znojmo ve své správě český kníže Bořivoj, který 18. října roku 1110 na hradě znojemském slavil svatbu s Gebirgou, dcerou Leopolda Krásného a sestrou Leopolda Svatého, markrabat rakouských.

Roku 1150 zemřel na hradě Konrád II. Pochován byl v Třebíči. Konrád III. Ota, zvaný znojemský, byl roku 1189—91 panovníkem českým a zemřel roku 1191 při obléhání Neapole. Jím vymřela znojemská větev Přemyslovců.

Hradiště bylo původně jistě dřevěné a bylo během doby několikrát pobořeno a vypáleno a opět znovu postaveno. Tak z roku 1147 máme zprávu o rozboření hradiště za Konráda II., kdy za odboje Konrád musel se vzdát českému knížeti Vladislavovi. V té době mluví se však již o stavbách kamenných. Patrně byly již sta-

věny i věže z kamene. Roku 1171 byl hrad již opět vystavěn, neboť toho roku se uhájil proti Rakušanům. Také roku 1185 za domácí války byla celá provincie popleněna.

Od roku 1208 měl plnou moc nad Moravou markrabě Vladislav, který sídlil střídavě na hradech ve Znojmě, v Brně, v Olomouci neb v Opavě. Zeměpanské úřady byly jen ve Znojmě, v Brně a v Olomouci.

Roku 1215 byl na hradě konán sněm šlechty za přítomnosti krále Přemysla I.

Roku 1222 zemřel na hradě markrabě Vladislav. Jeho pohřbu se zúčastnil král, královna, korunní princ, biskup Rupert z Olomouce, probošt Eppo z Prahy, císařský notář Engelschalk a mnoho šlechty. Mrtvola Vladislavova byla vezena v slavném průvodu na Velehrad.

Roku 1225 připomíná se na hradě magister Petr, což nasvědčuje tomu, že zde byla již i škola.

Přemysl I. dal hrad důkladně restaurovati, jsa si dobře si vědom jeho důležitosti při neustálých bojích s Rakušany. Přemysl I. i Přemysl II. milovali Znojmo, často zde přebývali a dali Znojmu mnohé výsady a práva a založili kláštery minoritů, klarisek, dominikánů a proboštví na Hradišti sv. Hyppolita, zavedli míry a váhy a obnovili právo mincovní.

Přemysl I. Otokar povýšil osadu pod hradem kolem roku 1226 na město a rozšířil je.

Za odboje Přemyslova proti Václavu I. v letech 1248 až 1250 byl prý také rozbořen hrad znojemský a znovu postaven až roku 1276. O tom však není spolehlivých zpráv.

Po nešťastné bitvě na Moravském poli roku 1278, kde Přemysl II. Otokar padl, byl pochován po 18 let v kláš-

teře minoritů ve Znojmě, než jej král Václav dal převést do Prahy.

V létě roku 1288 dlel na hradě král Václav II. a vydal zde různé listiny. Roku 1306 zmocnil se hradu Rudolf, syn Albrechtův, ale zemřel již roku 1307. Albrecht zapsal na zdejším hradě 8. ledna 1307 ještě za života Rudolfova království české všem svým šesti synům. Přece však byl zvolen králem českým Jindřich Korutanský. Po smrti Rudolfově stálo Znojmo při Jindřichu Korutanském, a proto vojska rakouská oblehla Znojmo 17. října 1307, město však hájil a uhájil Rajmund z Lichtenburka. Dne 14. srpna 1308 vzdal se na hradě Bedřich Habsburský, mladší bratr nebožtíka krále Rudolfa, veškerých nároků na země české ve prospěch Jindřicha Korutanského za odměnu 45.000 hřiven grošů.

Za Jana Lucenburského přidalo se Znojmo k nespokojencům a hradu se zmocnil roku 1318 Vilém Zajíc z Valdeku. Na hradě konaly se schůze odbojné šlechty. Roku 1325 dlel král Jan osobně ve Znojmě a vydal zde řadu listin. Také počátkem května roku 1327 sídlil král Jan krátký čas ve Znojmě.

16. února roku 1333 byla na hradě slavena svatba rakouského vévody Oty s nejmladší dcerou krále Jana. Annou. Jan, který míval často prázdnou kapsu, nemohl vyplatit dceři věno, a proto zapsal markrabí Karel 23. února roku 1333 Otovi hrad a město Znojmo za 10 tisíc hřiven. Koncem července roku 1338 meškal ve Znojmě markrabě Karel (pozdější císař Karel IV.) a poněkud se na Znojmo rozzlobil, čině znojemským různé výtky. Jako císař dlel ve Znojmě a na hradě Karel IV. v květnu roku 1348 a znovu roku 1366.

Roku 1379 a 1380 pobýval na hradě vždy po několik dnů král Václav IV.

18. prosince roku 1393 byla na hradě schůze Zikmunda, krále uherského, s markrabím Joštem, knížetem Albrechtem Rakouským a markrabětem Vilímem Míšenským, na níž byl sjednán spolek proti Václavu IV. Znojmo samo stálo při Prokopovi, straníku Václavovu, a proto bylo obsazeno vojskem rakouským.

Roku 1400 město vyhořelo a byla také zničena část městských hradeb, ale přispěním královské komory byly záhy opraveny. Nedlouho potom zmocnil se Znojma a hradu Prokop za pomoci branného lidu Hynka, Suchého čerta z Jevišovic, a Jana Sokola z Lamberka, kteří se lstí dostali do města. V létě roku 1404 vytáhl proti Prokopovi, vlastně proti Hynku, Suchému čertu, jenž Znojmo držel, uherský král Zikmund s rakouskými vévody. Od počátku července po šest neděl obléhali Znojmo dobře hájené. Hynek z Kunštátu, zvaný Suchý čert, smělým výpadem zničil obléhací stroje, praky, berany a hady. Tehdy bylo v našich zemích po prvé použito děl. Po prvé jich užili Angličané v bitvě u Kreščaku. Zikmund a Albrecht Rakouský byli před Znojmem stížení úplavicí a tak po všech nezdarech odtáhli s nepořízenou.

Za husitských válek netrpělo Znojmo příliš. Od 9. do 31. března roku 1421 pobýval císař Zikmund se svým dvorem na hradě znojenském a zastavil pak 28. září Znojmo svému zeti Albrechtu Rakouskému za věno své dcery Alžběty.

Po vočíckých úmluvách roku 1425 vtrhli Táboři a Siroťci na Moravu a pokoušeli se marně o dobře hrazené město. Za dobrou obranu dostalo se městu 30. srpna 1426 potvrzení všech jeho statků.

Nemocný císař Zikmund, cítě konec svého života, přijel 21. listopadu roku 1457 do Znojma, aby se tu sešel

se svým zetěm Albrechtem Rakouským, dcerou Alžbětou a knížetem Cellským. Chtěl zde s nimi dojednati otázku nástupnictví. Jakmile přijel do Znojma, dal uvězniti svou manželku Barboru Cellskou, podezřívaje ji z nevěry. Kníže Cellský, vida to, závčas uprchl. Zikmund dal se prý odít do císařského roucha a pod korunou slyšel mši svatou, chtěje umřít jako císař. Když však smrt nepřicházela, dal se obléci do roucha umrlčího a tak zemřel 9. prosince na hradě znojenském. Nazítří pak Kašpar Šlik dal svolati do kostela znojenského přední pány všech říší Zikmundových a před nimi a před knížaty Albrechtem Rakouským a Křištofem Bavorským dal zničiti všecky Zikmundovy císařské i královské pečeti, aby jich nemohlo býti dále používáno. V letech 1438 a 1439 uchystal Albrecht dvakráte ze Znojma výpravu proti rušitelům zemského klidu. Roku 1439 byl ve Znojmě ujednán landfrýd mezi šlechtou, duchovenstvem a královskými městy.

Ještě jedna závažná událost měla býti na hradě znojenském ujednána. Byl sem totiž svolán na den 29. září roku 1442 sjezd stavů českých, moravských i rakouských, aby se jednalo o uvedení mladistvého dítěte Ladislava Pohrobka a jeho matky Alžběty na trůn český. K sjezdu však nedošlo pro překážky, které činil císař Bedřich III. Na den 9. března roku 1449 položil král Bedřich do Znojma rok českým stranám Poděbradské a Strakonické, aby je smířil a sjednal v Čechách mír. Rok se však nekonal.

V červnu roku 1457 přitáhl ke Znojmu zemský správce Jiří z Poděbrad. Znojemští mu otevřeli brány a uznali jej pánem a zavázali se mu věrností. Dne 20. dubna roku 1458 byl ve Znojmě ujednán na jeden rok mír mezi králem českým a císařem německým. Jiří pak pobýval ve Znojmě ještě od 11. do 16. června roku 1458.

Roku 1468 přiznali se znojemští k uherskému králi Matyáši Korvínovi.

Král Ludvík dal městu roku 1523 municipální právo, o němž je řeč ve zvláštní stati.

Ferdinand I. Habsburský zastavil se ve Znojmě na své korunovační cestě do Prahy. 18. února roku 1533 konán byl ve Znojmě zemský sněm, na němž bylo vydáno nejstarší dosud známé zřízení země moravské. Dne 11. března roku 1539 byl ve Znojmě konán nový zemský sněm, podobně dne 16. ledna roku 1542.

Roku 1561 navštívil Znojmo opět král Ferdinand I. V květnu roku 1567 byl osobně přítomen zemskému sněmu, ve Znojmě konanému, král Maxmilián.

V únoru roku 1600 konán byl ve Znojmě opět zemský sněm.

Roku 1618 shromáždila se ve Znojmě nekatolická šlechta moravská, aby zde očekávala stavovské vojsko české, s nímž se spojila k odboji proti císaři Matyášovi. Hrabě Thurn vtáhl do Znojma, vyhnal katolické kněze z kostela sv. Mikuláše, kostel dal protestantům, klášter dominikánský změnil ve vězení a zajal louckého opata. V srpnu roku 1619 strhly se u Znojma potyčky mezi stavovským a císařským vojskem, v nichž zvítězili stavovští. Císařské vojsko přišlo do Znojma až po Bělohorské bitvě. Znojemský hrad připadl konfiskací královské komoře.

Roku 1628 konán byl ve Znojmě za přítomnosti císaře Ferdinanda II., císařovny a korunního prince zemský sněm, na němž bylo vydáno Obnovené zřízení zemské markrabství moravského. Na Dolním náměstí před oltářem všichni stavové zemští i s královskými městy přísahali císaři věrnost.

Dne 20. června roku 1650 holdovali stavové moravští ve Znojmě synu Ferdinanda II., potomnímu králi Ferdinandu III. Téhož roku shořel znojemský hrad úplně.

Roku 1663 přitáhlo ke Znojmu 25.000 Turků, ale městu nebylo ublíženo.

Městská rada dlouho a bezvýsledně se pokoušela o získání zeměpanského hradu. Roku 1673 marně prosila za to krále Leopolda I. Teprve roku 1710 darováno bylo měšťanům znojemským předhradí.

Roku 1710 dostali znojemský hrad Deblínové, kteří mu dali dnešní podobu. Roku 1742 obsadili Znojmo Prusové, roku 1805 a 1809 Francouzi. Později byla v hradě zřízena vojenská nemocnice a kasárny. Až po převratě, roku 1920, byl hrad upraven a zřízeno v něm museum.

Kaple sv. Kateřiny na hradě

(Tab. č. 25)

Tato nejstarší a nejceněnější stavitelská památka je zároveň jedinou památkou toho druhu v republice. Je to v románském slohu stavěná rotunda, jejíž rok vzniku není přesně znám. Klade se však k roku 1106. Podobné rotundy jsou v Čechách v Praze a na hoře Říp, ale žádná z nich nemá tak krásné a historicky důležité fresky jako kaple znojemská.

Půdorys kaple je kruhový. Loď má průměr 6,5 m a z ní vybočuje směrem východním menší apsida, rovněž kruhovitá. Kaple má jeden vchod a dvě okénka k jihu, jedno k západu. Původně měla malou věžku, lucernu, která během doby asi spadla a nebyla obnovena.

O historii kaple víme z nejstarších dob velmi málo. Roku 1259 je znám Přemysl, kaplan u sv. Kateřiny, roku 1287 zove se královskou kaplí a byla tehdy filiálkou kostela sv. Michala. Roku 1520 král Jan udělil patronát kostela sv. Michala a kaple sv. Kateřiny Jindřichovi z Lipé, který toto právo ihned postoupil klariskám znojemským. Ty je prodaly roku 1555 městské radě znojemské. Po bělohorské bitvě byl hrad dáván v léno různým pánům, nazývaným purkrabími znojemskými. Poslední z nich, Josef z Deblína, z jehož doby pochází také restaurace hradu, byl zavražděn roku 1784. Císař Karel VI. postoupil vnější prostranství hradu roku 1710 obci znojemské a právovárečné měšťanstvo zřídilo tu pivovar. Zde také začíná doba pustnutí kaple. Z bývalé knížecí kaple a nejcennější památky historické byl nejdříve zřízen prasečí chlívek a asi roku 1830 tančírna a nálevna. Pro pohodlí byl zazděn původní vchod a probourány nové dveře do apsidy. uvnitř byla postavena galerie a do stropu zaražen veliký hák, na němž visela lampa. Fresky byly poškozeny a spodní kruh dokonce zalíčen vápnem. Později byla v kapli ještě košíkářská dílna.

Až roku 1859 zasadil se spisovatel Petr rytíř Chlumecký o to, aby byla tato památka prozkoumána. Téhož roku prozkoumal kapli kustod Mořic Trapp, který pořídil 11 akvarelových obrázků fresek a čtyři nákrasy technické a obsáhlý popis celé stavby. Rukopis a obrázky byly vystaveny roku 1874 na výstavě při archeologickém kongresu slovanském v Kyjevě a roku 1946 na výstavě na hradě pražském. Originály jsou ve zdejším museu.

Roku 1861 koupil kapli s pivovarem Tomáš Moural, který roku 1867 ustanovil, aby po jeho smrti připadla kaple obci. Teprve roku 1895 došlo k restauraci kaple.

Nový vchod byl zazděn, starý vybourán a fresky obnoveny vídeňským malířem Bohumilem Melichrem. Dnes je kaple majetkem města.

Kaple stojí na skále. Loď je zaklenuta kopulí, apsida poloviční. Vchod má rovné nadpraží a nad ním prostý polokruhový tympanon. Zdi jsou 1 m silné, zvenku neomítané a stávkové z přitésaného kamene. Vnější okna zdobí prostá římsa.

Vnitřek kaple je vyzdoben nádhernými obrazy z doby románské. V prvním nejspodnějším kruhu jsou výjevy z dětství Kristova: Zvěstování Panny Marie, Narození Panny Marie, Narození Páně, pastýři betlémské a Tři králové. Cyklus končil útekem do Egypta, ale ten se již Melichrovi nepodařilo obnovit.

V druhém kruhu jsou zakladatelé kaple, knížecí manželé, asi Litolt Znojemský a Jitka Babenberská, sestra sv. Leopolda, povolání Přemysla Otáče na stolec knížecí a šest jiných postav, které se považují za potomstvo Přemyslovců.

I v třetím cyklu je devatenáct postav. Cyklus je však úplně uzavřen a je těžko říci, kde začíná a kde končí. Znalci se shodli, že to jsou postavy Přemyslovců, a to: Boleslav I., Boleslav II., Boleslav III., Jaromír, Oldřich, Břetislav I., Spytihněv II., Vratislav II., Konrad II., Břetislav II., Bořivoj II., Svatopluk, Vladislav I., Soběslav I., Vladislav II., Oldřich II., Soběslav II., Bedřich, Konrad Ota.

V kopuli jsou malováni serafínové a evangelisté. V apsidě stkví se Kristus. Roku 1946 byly malby fotografovány státním fotoměřickým ústavem a tento materiál dá snad možnost přesnějšího zhodnocení. Bude také studijním materiálem pro novou restauraci, která má být co nejdříve provedena.

Farní kostel sv. Mikuláše

(Tab. č. 27)

Z kostelů znojemských je mikulášský farní kostel nejmonumentálnější. Jeho existenci, ovšem v jiné podobě, zjišťujeme již roku 1220 v listinách. Nepochybně je však ještě starší, neboť sv. Mikuláš byl nejen patronem kostela, nýbrž celého knížecího úřadu znojemského. Na nejstarších mincích, ražených ve Znojmě za úředního knížete Litolda (1092—1097 a 1100—1112), je legenda Snicolaus. Porovnáme-li tyto mince s mincemi brněnskými a olomouckými, na nichž je často legenda Scpetrvs, protože kostely těchto měst byly zasvěceny sv. Petru, můžeme mítí za dokázáno, že kostel sv. Mikuláše byl založen již za knížete Litolda okolo roku 1100. V listině krále Přemysla I. z roku 1226, již povýšil Znojmo na město, nazývá se kostel sv. Mikuláše kostelem farním.

Původní kostel byl nepochybně malý a v slohu románském. K dnešní podobě dostal se jistě vývojem. Stavba pochází z konce 14. a počátku 15. století. Někteří historikové tvrdí, že ji budoval již Karel IV. ještě co markrabě moravský, dokonce na útraty zeměpanské. Karel IV. byl ve Znojmě roku 1338. Chrám byl dostavěn roku 1440, zatím co vnitřní úprava pokračovala. Roku 1390 založil markrabí Jošt v kostele oltář, roku 1403 byl zbudován oltář sv. Markétě, Dorotě a Kateřině a všem pannám svatým, roku 1415 oltář sv. Bartoloměje a roku 1419 založila městská rada v kostele kapli Nejsvětější Trojice a kapli sv. Tomáše. Roku 1442 byly kostelu darovány dva zvony, další dva roku 1630 a 1749. Postupovala tudíž stavba etapovitě a protáhla se jistě na desetiletí.

Kostel je trojlodní. Na osmi kulatých sloupovitých pilířích ve dvou řadách spočívá pozdně gotická síťová klenba. Okna lodi jsou hrotitá s kružbami. Pozoruhodná je žebrová klenba chrámová.

Věž stála původně na jižní straně presbytáře. S její stavbou bylo započato roku 1358, což svádí k uvedené domněnce, že kostel stavěl Karel IV. co markrabě. Věž byla zbořena v letech 1840—1850 a pak postavena roku 1848 věž nová za presbytářem v podélné ose kostela, bohužel architektonicky ne dost vyhovující.

V presbytáři stojí nejskvělejší moravské sanktaarium, v pěkném gotickém slohu, tesané z kamene, asi 10 m vysoké, s pěknou uměleckou mříží. Pochází z let 1470 až 1490.

Hlavní oltář je barokový, zdobený krásnou prací řezbářskou a sochami sv. Václava, sv. Cyrila a Metoděje a sv. Leopolda. Oltářní obraz z roku 1754 je dílo Daisingrovo. Za oltářem byly objeveny gotické fresky (večeře Páně a mučení).

Zajímavá je kazatelna, čistě barokní dílo Winterhaltrovo, v podobě zeměkoule, nad níž se vznáší Stvořitel. V pozadí je Adam a Eva v basreliefu. Pod kruchtou stojí kamenná křtitelnice gotická s barokovým poklopem. Nad vchodem do sakristie je pěkná a vzácná soška Krista, ranně gotické dílo, tesané z kamene.

Dvojitá kaple

(Tab. č. 28)

Těsně proti kostelu sv. Mikuláše stojí dvojdílná kaple, zvaná svatováclavská podle sochy rytíře na průčelí budovy. Sv. Václavu však kaple nikdy zasvěcena nebyla.

Kaple je dvojdílná, jakoby stavěná na poschodí. Spodní část je starší a její původ klade se do 14. století. Podle zbytků stavebních ve spodní kapli má se za to, že tu původně stála kostnice (kolem kostela sv. Mikuláše býval hřbitov), stavěná jako románská rotunda. Při boření kostnice šlo se jen k základům a tak byly zachovány románské zbytky. Horní kapli postavila vdova po znojemském měšťanu Martinu Bučickém, Kateřina Bučická, která již před rokem 1521 se svolením kláštera louckého a mikulášské fary dala sepsati donační listiny, které roku 1521 olomoucký biskup Stanislav potvrdil. V listinách se mluví o opravě spodní a postavení horní kaple. Stavba je pozdně gotická, vladislavská gotika.

V dobách náboženských zmatků byly pouze v této kapli konány katolické bohoslužby. V roce 1785 byla kaple uzavřena a prodána vládou městu za 90 zl.

Boční oltář s pěknými řezbami, prý z 16. století, znázorňujícími výjevy z utrpení Kristova, byl asi v roce 1825 darován císařskému letohrádku v Laxenburgu. Po této době bylo kaple užíváno za vojenské skladiště, až roku 1861 byla propůjčena protestantům.

Za první republiky konaly se zde bohoslužby československé církve, dnes používá kaple církev pravoslavná.

Fara u sv. Mikuláše

(Tab. č. 29)

Krásná barokní stavba na srázu nad Dyjí jistě není původní farou u kostela sv. Mikuláše, který se připomíná již roku 1220. Nevíme přesně, kde původní fara stávala. Dnešní budova, o níž je záznam, že byla po-

stavena roku 1727, je baroková, ale vnitřní průčelí je renesanční, okrášlené krásnou kovanou mříží, uměleckým dílem své doby. Tato skutečnost svádí k domněnce, že i tato budova je kombinací staré a nové budovy. Z fary lze se dostat do ochozu vedlejší dvojité kaple, odkud je krásný pohled do údolí Dyje.

Kaplanka

(Tab. č. 30)

Jako idyla působí tento malý, velmi starý domek, jenž si přes staletí zachoval gotický ráz. Patřival jistě ke kostelu sv. Mikuláše a bydlíval v něm kaplan. Odtud i tradiční název. Jen jeden renesanční arkýř odlišuje se od gotiky. Tato památka, jedna z nejstarších, bude restaurována, aby i potomstvu byla zkazkou dávných dob.

Pasířská ulička

(Tab. č. 31)

Pod mikulášským kostelem vybíhá do leva úzounká, pokřivená, temná ulička, na první pohled kus středověku. Rohový gotický dům v Mikulášské ulici drží opěrné oblouky, tvořící zvláštní vchod do tohoto kouta minulosti. Pasířská ulička, tak jako řada jiných, uchovala si až po naše časy své cechovní jméno a udržela slávu a dobrou pověst zdejších pasířů. Máme po nich hodně památek, mezi jinými i krásné kování na deskách krásné knihy municipálních práv, chované na radnici. Také českému husitskému králi Jiřímu z Poděbrad zhotovili zdejší pasíři nádherné udidlo ze zlata.

Velká Mikulášská ulice

(Tab. č. 32, 33, 34)

Jméno ulice dává tušiti, že vede ke kostelu sv. Mikuláše. Je to nejstarší partie Znojma, neboť kostel (původně jen kostelík) sv. Mikuláše připomíná se již roku 1100. Kolem kostelíku byla ves Újezd, z níž pak po povýšení Znojma na město Přemyslem I. roku 1226 vznikaly nové uličky. Žel, že požáry, jimiž bylo Znojmo často navštěvováno, zničily mnoho z původního rázu města. Velká Mikulášská ulice má dodnes původní půdorysový ráz jako větší spojovací ulice mezi náměstím (dnes Masarykovým) a Mikulášským kostelem, jenž byl jistě určitým centrem. Odtud vycházela Velkou Mikulášskou ulicí procesí o Božím Těle, o Vzkříšení a jiných slavnostních příležitostech, takže to byla ulice živá a důležitá. Proto v ní vidíme i větší domy. Zejména tři domy zachovaly si svůj ráz a stojí dnes pod ochranou památkového úřadu: gotický dům č. 20 a renesanční č. 5 a 6.

U brány 8

(Tab. č. 35)

Ulice U brány je součástí starého Znojma. Vedla k bráně v hradbách, jíž se říkalo »Tränktor«, neboť tudy se chodilo k napajedlům u Dyje. Dům č. 8 je starý gotický měšťanský dům. Štít má ještě gotické znaky a uvnitř v chodbě a na schodišti jsou gotické klenby.

V Jirchářích

(Tab. č. 36)

Stará ulička, pojmenovaná po cechu jirchářském, je hoř příslušníci zde mívali svoje dílny, vyznačuje se malými, nízkými domky, vesměs hodně starými. Za nimi těsně běží hradební zeď, vnitřní pásmo bývalého opevnění. V některých zahrádkách jsou zachovalé kusy hradeb a také dvě věže.

Renesanční dům v průčelí náměstíčka je bývalý velmi starý hostinec.

Klášter kapucínský

(Tab. č. 37)

Založení kapucínského kláštera spadá již do doby pobělohorské. Myšlenka, založiti tento klášter, přičítá se kardinálu Ditrichsteinovi. Hrabě Caesar Gall skoupil osm měšťanských domů na Dolním náměstí a daroval takto získané stavební místo novému klášteru. Základní kámen byl položen 24. června roku 1629 za přítomnosti krále Ferdinanda II. a kardinála Ditrichsteina. Tehdy konal se právě ve Znojmě sněm moravských stavů, na němž bylo přijato opravené zřízení zemské. Na dolním náměstí před postaveným oltářem holdovali moravští stavové Ferdinandovi a korunnímu princovi slib věrnosti. Roku 1632 byla stavba skončena a 1. září posvěcen kostel na počest sv. Jana Křtitele.

Kostel a klášter je ve slohu barokním. Vnitřek ukazuje prostotu chrámů kapucínských. Do náměstí je otevřená kaple se sochou Krista na hoře Olivetské a sochami apoštolů. Hlavní oltář má obraz sv. Jana Křti-

tele od Jana Krokra. Mimo to jsou v kostele ještě čtyři oltáře: sv. Antonína Pad., sv. Františka Seraf., sv. Jana Nepom. a Matky Boží.

Klášteř má bohatou knihovnu, v níž je mnoho knih a také tisky z louckého kláštera. Jako zvláštnost je tu veliká česká bible Veleslavínova z roku 1613 a pět inkunábulí, mezi nimi latinská bible z roku 1499.

Kapucínský kostel těšil se přízni českého obyvatelstva za Rakouska, neboť zde byly konány pravidelně české bohoslužby a kázání a také bohoslužby pro české školy. Pohled na celou tuto stavbu dává obraz původní stavby, která se zachovala bez podstatných změn.

Vlkova věž

(Tab. č. 38)

Součást vnitřního opevnění z doby Přemysla II. Vlkova byla pojmenována po markrabím Vlkovi.

Mariánský sloup

(Tab. č. 39)

Sotva se Znojmo vzpamatovalo z následků třicetileté války, bylo stíženo novou ranou, morem. Roku 1679 a 1680 řádil mor ve Znojmě tak silně, že si vyžádal 778 obětí. Po překonané epidemii byl postaven na dnešním Masarykově náměstí Mariánský sloup v baroku, zvaný na paměť morový. Na náměstí byly v té době slouženy mše svaté na odvrácení moru a právě na místě, kde stával oltář, byl postaven Mariánský sloup.

Masarykovo náměstí

(Tab. č. 38, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49)

Celé Masarykovo náměstí tvoří celek, kolkolem uzavřený starými stavbami, převážně barokovými. Bývaly zde stavby gotické, ale po požáru, který zachvátil Znojmo roku 1490 a jemuž tehdy padlo za oběť téměř celé náměstí, zvané Dolní, byly zbytky domů znovu postaveny a mají ráz již renesanční, ale v pozdější době byly barokisovány.

Jižní straně vévodí kapucínský klášter a úzkou ulici uzavírá Vlkova věž. Byla to součást vnitřního opevnění a její pojmenování souvisí s rytířem Vlkem, purkrabím znojemským za doby Přemysla II. Věž byla postavena v polovině 13. století. Hned pod ní bývala dolní, či vídeňská brána.

Půjdeme po pravé straně náměstí vzhůru směrem k radniční věži. Dům č. 12 má fasádu z doby kolem roku 1800.

Ve vedlejších domě č. 11 najdeme ve dvoře pěknou renesanční logii, v domě č. 9 uvidíme v síni krásnou renesanční kovanou mříž a ve dvoře na pavlači portál s letopočtem 1569. Ještě výše je barokový dům č. 3 s pěkným portálem.

Na druhé straně náměstí je zajímavý dům č. 14 s renesančním štítem a dům č. 15 se štítem gotickým. Dům č. 18 je empírový, č. 20 je starý dům s fasádou z doby kolem roku 1800.

Č. 22 je znojemská Beseda, staré středisko znojemských Čechů. Zde byla kolébka českého hnutí, sídlo spolků, jako: řemeslnické jednoty, Čtenářské Besedy, Sokola, jenž zde byl založen roku 1885 a ve sklepě měl svou první tělocvičnu. Zde se hrávala divadla, pořádá-

ly schůze i zábavy a zde také měl své sídlo první Národní výbor v roce 1918. Na domě byla plaketa notáře Vlka, českého buditele znojemského a autora známé písně »Přijde jaro přijde«. Němci ji za okupace odstranili.

Vedlejší dům č. 23 je bývalý palác hraběte Dauna. Roku 1739 po vymření rodu Jankovských z Vlašimi přešlo panství bitovské do rodiny Daunů. Dům pochází z počátku 19. století a stavěl jej patrně František hrabě Daun. Poslední z rodu Daunů, Otakar, který nabyl panství roku 1896, zemřel 7. října 1904. Dnes je dům soukromým vlastnictvím.

Na tomto náměstí byli také ve středověku upalováni Husité, z okolí sem přivlečení (1416 a 1422).

Masarykovo náměstí bývalo vůbec místem oficiálních slavností. Tudy chodila procesí o Božím Těle a jindy z kostela Mikulášského, bývaly zde slouženy slavné polní mše a roku 1628 skládali zde před oltářem moravští stavové slib věrnosti císaři Ferdinandovi.

Radniční věž

(Tab. č. 50)

Symbol Znojma, štíhlá radniční věž, bez níž si Znojmo neumíme ani představit, byla jako zázrakem uchována v litici poslední války. Těsně před koncem války v dubnu 1945 bylo Znojmo několikrát bombardováno a jedna letecká puma byla by se málem stala osudnou naší věži. Zachytila věž, prorazila na jižní straně ochoz, svezla se po šikmém výčnělku, dostala tím jiný směr a dopadla pak do sousedního domu, ježž rozvrátila až

do přízemku. Nechybělo tedy mnoho a byli bychom chudší o nějmarkantnější okrasu města.

Nápisy na věži dosvědčují, že byla postavena v letech 1445—1448 stavitelem Mikulášem ze Sedlešovic. Věž je vysoká i s kopulí 79.88 m. Budova bývalé radnice, dnes v troskách po zásahu letecké bomby, byla původně přízemní a pochází z roku 1260. V roce 1510 byla přestavěna a rozšířena a patrně přistavěna i zadní část za věží. Roku 1584 byla v radnici lékárna. Roku 1869 bylo přistavěno druhé poschodí. Na věži bydlíval hlásný. Z ochozu je krásný rozhled Podyjím a za jasných dnů lze viděti pouhým okem vrcholky Alp.

Věž je krásné dílo gotické a jediné u nás, co do ušlechtilých forem a linií.

Renesanční portál pod věží z roku 1525 vznikl asi při přestavování a rozšiřování staré radnice, prováděném roku 1510. Jsou na něm znaky českých zemí.

Původní budova, dnes zbořená, pocházela z roku 1260. V budově bývala kaple a radniční vinný sklep, jistě velmi oblíbený, v němž se čepovalo víno z městských vinic.

Radnice

(Tab. č. 51)

Dnešní radnice, do níž vcházíme krásným renesančním portálem, jehož sochy představují prarodiče Adama a Evu a v němž je nad vraty zasazen městský znak, bývala domem svobodného pána z Golzu, hejtmana Valdštýnova, jenž ve Znojmě prováděl nábor vojska. Golz prodal dům louckému klášteru a město jej kou-

pilo roku 1661 od opata Norberta Pleyera za 900 zlatých. Radnice bývala pod věží. Do tohoto domu byla přenesena asi roku 1830, kdy bývalá radnice byla postoupena krajskému soudu. Ve dvore jsou krásné renesanční arkády. V prvním poschodí je skvělá zasedací síň s krásnými klenbami.

Kniha municipálních práv znojenských

Dostanete-li se k radnici v úředních hodinách, nepomeňte požádati v presidiu, aby vám byla ukázána kniha municipálních práv znojenských. Nebudete toho litovati. Je to jedna z nejcennějších památek znojenských a jediná kniha toho druhu na Moravě.

Znojmo, jako královské město, mělo mnoho výsad a práv od českých panovníků, kteří je městu opětovně potvrzovali a rozšiřovali. Vedle toho bylo běžné právo civilní a trestní, roztroušené a neucelené. V knize je soubor všech právních forem, obsahuje hlavně soudnictví a právní naučení, odpovídající duchu tehdejší doby, s obšírným vylíčením práva trpného, jak bylo vykonáváno nad zločinci, kacíři a čarodějnicemi.

Kniha pochází z roku 1523. Je to velký formát, pergamen je z kozí kůže vázaný do dřevěných desek, potažených červeným sametem. Na deskách je krásné kování uprostřed a na rozích a celek je sepjat dvěma sponami. Kování je dílo zlatníka Jiřího Teufela a nese letopočty 1460 a 1462, tedy mnohem starší než sama kniha. Bylo ho asi použito již na jiné knize městských práv, patrně oné, na niž se poukazuje při zástavě Moravy králem Jindřichem Korutanským Bedřichovi Ra-

kouskému (1508). Kopie tohoto práva byla uložena v bibliotéce města Lübecku.

V knize je 408 listů, mezi nimi 21 nečíslovaných. Psána je krásným písmem gotickým. Jelikož dílo vzniklo na přelomu dvou uměleckých směrů, gotiky a renesance, vidíme v něm gotiku, vyzrálou a plnou, a zároveň ušlechtilé chápaný směr renesanční.

Každý odstavec, i když je jich několik na jedné straně, začíná krásnou iniciálkou, mistrně provedenou ve zlatě, jejíž výplně a kraje jsou zdobeny motivy květin v jemných barvách. Kromě iniciálek je v knize 6 nádherných maleb, provedených ve skvělých barvách, dodnes neobyčejně zachovalých, a ve zlatě. Je tu také nejstarší pohled na Znojmo z roku 1523.

Text knihy pořídil notář Štěpán v Vyškova, použil právních sbírek notáře Jana z roku 1565 a notáře Václava z roku 1466. Texty psal a obrazy kreslil městský písař Wolfgang z Olomouce, řečený také Fröhlich, což vysvětluje ze zápisu na první straně knihy: scripsit et expinsit Wolfgangus Olomucensis cui nomen Fröhlich.

Další obraz znázorňuje krále Ludvíka na trůně (Ludvík knihu zvláštním diplomem potvrdil), se stran stojí dva korunehvínici a v rámci jsou znaky Moravy, Chorvatska, Lužice, Čech, Slezska, Luxemburska a Uher. Pak následuje soud světa, dále Justicia a scéna před soudem. Všecky tyto malby jsou v překrásných barvách a bohatě zlatené.

Texty jsou německé a latinské. Kniha je velmi zachovalá a patrně sloužila za originál, pečlivě chráněný, neboť v archivu máme menší knihu, hodně opotřebovanou, v níž jsou opsány hlavní partie originálu. Tohoto opisu se asi užívalo v praxi a proto se původní dílo tak krásně uchovalo.

Domnělá mincovna

(Tab. č. 52)

Ražení mincí ve Znojmě je velmi staré. O této budově se udržuje pověst, že bývala městskou mincovnou. Již za úředních knížat byly ve Znojmě raženy mince. Mincovna však bývala spíše v radnici nebo na hradišti (pozdějším hradě).

Budova byla postavena roku 1472. Vpravo v chodbě na zdi uvidíte starou reliefní plastiku, t. zv. znojemské Libuše. Ve dvoře jsou pěkné arkády, bohužel znešvažené přístavbami. Latinský nápis na zdi zní česky: Mír budiž tomuto domu, jenž byl postaven za peníze Ludwiga a požehnaný budiž zde shromážděný zbožný zástup. — Ludwig, toť jméno měšťana, jenž dům vystavěl. Mýlný výklad, jako by zde byl dal raziti mince král Ludvík, svedl k domněnce, že tu bývala mincovna.

Horní a dolní Česká ulice

(Tab. č. 54, 55, 56, 57)

Horní Česká ulice se připomíná již záhy po vzniku michalského kostela, který sloužil českému obyvatelstvu. Farníci požívali různé výsadby. (Viz stať o michalském kostele.)

V horní České ulici je dům č. 20 z pozdního baroku. (Tab. 54.) Rohový dům proti dominikánskému kostelu (tab. 55) patří řádu křížovníků na Hradišti. Křížovníci mívali svůj dům, t. zv. »šosovní«, u sv. Michala, kde čepovali víno. Za náboženských bojů ztěžovala městská rada, převážně protestantská, křížovníkům výčep vína a jinak je utiskovala, až roku 1564 protestanté

dům zbořili. Po bělohorské bitvě nařídil kardinál z Ditrichšteina 5. května 1621 městské radě, aby dala křížovníkům dům jiný. Tak dostali křížovníci dům na rohu České ulice, který patřil dříve měšťanu Hanušovi Voňasovi.

Protější dům, v němž je Znojemská záložna, je renesanční stavba s arkýří z 16. století (tab. 56).

V dolní České ulici je empírový dům č. 55 (tab. 57).

Památné sochy a sousoší.

(Tab. č. 59, 61, 62, 63, 64, 65)

Při pochůzce Znojmem uvidíme mnoho pěkných soch a sousoší, z nichž mnohé mají velkou hodnotu uměleckou.

Na Vídeňské třídě na domě č. 5 je vtěsnán do zdi sloup sv. Trojice (tab. č. 59), pocházející z poloviny 17. století. U kostela sv. Alžběty u nemocnice je sousoší Kalvarie (tab. č. 61) z roku 1805 a dále dole před železničním mostem stojí v kapličky baroková socha sv. Antonína, jejíž spodek je mnohem staršího původu (tab. č. 62).

Na Masarykově náměstí u kapucínského kostela je v kapličky ve zdi pěkné sousoší Krista na hoře Olivetské s apoštoly (tab. č. 65). Hned vedle stojí socha sv. Jana Nep. (tab. č. 64).

Na rohu Antonínské ulice stojí při zdi socha sv. Antonína (tab. č. 65). Na Napajedlech je krásný sloup s hlavou Kristovou (tab. č. 66), pod ním kaplička se sousoším Ecce homo z roku 1518 (tab. č. 67) a dole na úpatí socha sv. Jana (tab. č. 68).

Kostel sv. Alžběty

U dnešní okresní nemocnice stojí malý kostel, zasvěcený sv. Alžbětě. Je to neslohová stavba z 16. století. Na místě dnešní nemocnice stával klášter františkánský. Byl mimo hradby a hodně trpěl za válek. Kostel sv. Alžběty patřil asi ke klášteru. Roku 1554 byly vypuzeny ze svého sídla ve městě zbytky minoritů (budova proti pivovaru) a nahradili je františkáni. V těch dobách zřídila městská rada z opuštěného kláštera špitál a kostel stal se špitálním.

V kostele kázával luteránský kazatel Jiří Schilda. svolával na svá kázání zástupy lidu i školních dětí. Po roce 1620 byli sem uvedeni jesuité, kteří tu kázali česky. Kolem roku 1784 byl při špitále zřízen městský hřbitov. Tehdy byl kostel povýšen na lokali, která byla zrušena roku 1824. Na hřbitově se pochovávalo do roku 1887.

Klášter v Louce

Těsně pod Znoimem stojí další pamětník nejstarších dob, loucký klášter. Zprávy o založení kláštera z dřívějších dob se různí a jsou namnoze mylné. Za spolehlivou můžeme pokládati teprve zakládací listinu, vydanou na hradě pražském 25. října 1190 knížetem Konradem Otou a jeho matkou Marií. V listině se praví, aby při dosavadní kanli ke cti Boží, blahoslavené Panny Marie a sv. Václava řeholníci podle řehole sv. Augustina řádu premonstrátského tam povždy sloužili Bohu a modlili se za zakladatele a jejich nástupce. Z tohoto znění lze usuzovati, že na místě stála

již kaple, jejíž zakladatelkou mohla býti Jitka, vdova po Břetislavu I., zemřelá roku 1058. Někteří historikové považují ji za zakladatelku kláštera.

Loucký klášter nabyl záhy velkého majetku a hrál i v dějinách Znojma důležitou úlohu jako význačný hospodářský činitel.

Roku 1200 byl klášter i chrám sv. Václava slavnostně vysvěcen olomouckým biskupem Robertem. Při té příležitosti postoupil rytíř Rüdiger kostelu vinný desátek z vinohradů u Hnánic. To je první zmínka o Němcích na Znojemsku. Opatství v Louce dostalo patronátní práva kostelů u sv. Mikuláše ve Znojmě a v některých vesnicích v okolí. Z prvních opatů známe Jiřího (1201) a Gerarda (1202—1213). Za 35 let po založení kláštera vidíme již v Louce velký majetek: řadu obcí, vinice, lesy, mlýn, rybolov v Dyji. Roku 1226 koupil opat Florian od komorníka župy bítovské Petra s přívolením krále Přemysla I. újezd Lovětín, který se rozkládal mezi Batelovem, Třeští a Dolní Cerekev. Z rozsáhlého majetku vznikalo ovšem také mnoho sporů majetkových.

Král Václav I. projevil klášteru velkou přízeň, neboť privilejem z 22. října 1234 zprostil statky, vsi, zahrady a državy berní, cel a jiných dávek městům trhovým a hradům a osoby, podřízené panství klášternímu, byly vyňaty z právní moci soudů světských.

Po porážce Přemysla II. na Moravském poli roku 1278 byl klášter kumánskými vojsky vyplněn a spálen. Rudolf I. poskytl roku 1279 klášteru náhradu a opatství se asi rychle vzpamatovalo, neboť roku 1284 za opatování Vinandova potvrzuje biskup Děřich olomoucký 10 patronátů a desátky.

Roku 1320 vyskytá se v archivě louckém první německá listina.

S hospodářským rozvojem rostl i vliv politický. Tak vidíme, že roku 1337 ustanovil král Jan, že opat loucký má právo jmenovati soudce městu Znojmu. Rada sice sama soudce volila, ale opat je schvaloval a z jeho rukou přijímali úřad, a to v klášteře. Soudcové byli jmenováni doživotně, zemřel-li však opat, soudcové odstoupili, nový opat soudce jmenoval. Opat měl také 10 hřiven ročního příjmu z městského soudu. Markrabí Karel rozšířil tuto výsadu ještě tak, že opatové měli právo dosazovat a sesazovat soudce městu Znojmu.

Také markrabí Jošt, přívrženec Zikmundův, jemuž loučtí premonstráti byli věrni, rozmnožil roku 1381 klášterní výsady dovoliv, aby měšťané znojemští dováželi svobodně do města víno z kláštera bez jakékoliv překážky, a rychtářům a konšelům znojemským zároveň nařídil, aby klášterní právo nijak nezkracovali. Znojmo se klonilo k Prokopovi, straníku Václavovu, a později se k němu plně přidalo, takže v této výsadě lze spatřovati nepřátelský akt proti zájmům znojemských měšťanů, kteří měli od krále Jana z roku 1326 výhradní právo výčepu vína.

Roku 1386 udělila papežská stolice opatu Zachariášovi a nástupcům v klášteře louckém právo míti mitru i pontifikalie a udíleti pontifikální požehnání.

Roku 1409 za nepokojů mezi Joštem a Prokopem byl klášter obléhán.

Za husitských válek, dne 12. listopadu 1425, byl klášter loucký tábority a sirotky pod vedením Bohuslava ze Švamberka vypálen, zdi pobořeny, a mnichové, pokud neuprchli, upáleni.

Klášter se opět záhy zvedl z tohoto úpadku. Opat i kanovníci se vrátili a patrně jen opravili nejnutnější budovy, neboť až roku 1450 opat Přibyslav II. položil

základ k stavbě nového kláštera a kostela. Vybudoval klášter krásnější, a pevnější než býval dříve. O sto let později, roku 1546, zvolen byl opatem Metoděj Hřůza, muž, jak praví historikové, marnotratný, rozmařilý a zhýralý. Klášter upadal finančně a také mravně. Řeholníků bylo tak málo, že nemohly být obsazeny ani patronátní fary.

Nástupce Hřůzův, Jiří Vohranický, mnoho nezmohl. Až další opat, šlechtic Šebestián Freytag z Čepirohu (1573), zjednal pořádek a založil nové skvělé údobí kláštera. Byl ovšem postaven před velmi těžké úkoly. Nejen že hospodářské poměry kláštera byly ubohé, ale daleko horší byly poměry náboženské. Ve Znojmě byl té doby úplný náboženský rozklad, v kostelích kázali protestanté, městská rada byla převážně protestantská a činila opatovi všemožné potíže. Jak se protestantství ve Znojmě rychle rozšířilo, ukazuje zjištění, že roku 1560 zde protestantů téměř nebylo, ale roku 1579 zúčastnili se katolického průvodu o Božím Těle jen dva měšťané. Opat Freytag sám vedl procesí, ale setkal se se smíchem obyvatelstva a s hanlivými pokřiky, ba dokonce bylo po něm házeno kamením.

Freytag zemřel dvaapadesátiletý roku 1585. Jeho nástupcové, Šebestián II. a Šebestián III., poněkud zmohli náboženský úpadek. Freytag však položil hlavní základy. Získal si řádové kněze z noviců jezuitských z Prahy, Brna, Olomouce a Vídně. Založil v klášteře alumnát, jemuž opatřil učitele z jezuitských kolejí. V posledních letech života opatova měl alumnát 50 až 50 chovanců. Stavbu kláštera a kostela provedl zčásti od základů, zčásti jako opravy italský stavitel Giovanni Pietro Barca di Porletia. Roku 1575 zařídil Freytag urbáře poddaných. Dal napsati artikule rybářské, srovnati klášterní archiv, zařídil knihovnu, knihu podobizen a

životopisů louckých konventuárů (knihy jsou v zemském archivu v Brně).

Opat Šebestián II. zřídil v klášteře roku 1589 dílnu knihtiskařskou. Tiskařem v Louce byl písmolijec Oldřich Salzer, rodák bavorský. Z tiskárny vyšlo 17 knih, z nichž některé obracejí se proti Turkům, jiné proti protestantům, v některých jsou kázání proti choleře a jinde opět obecní usnesení poddanských vesnic. Všechny 17 knih je v kapucínské knihovně ve Znojmě.

Po Šebestiánovi III. následoval opat Zikmund Kohel, po něm následuje Kašpar Škotský, jenž zemřel uprostřed nejhorších náboženských rozbrojů roku 1619.

Jeho nástupce Jeroným Schall šlechtic z Schallenheimu byl v bouřlivé době stavovského povstání zajat a vězněn ve Znojmě a propuštěn teprve po bitvě bělohorské. Schall zemřel již roku 1625.

Práci započatou Freytagem na poli náboženském dokončili až jesuité, přivedení do Znojma 26. května 1624.

Roku 1642 zničili Švédové veškeré hospodářské budovy klášterní. Tím upadl klášter do dluhů. Roku 1645 přišli Švédové znovu. Tehdy se sám vrchní velitel jejich Linhart Torstenson ubytoval v klášteře. Odtud vyzval Torstenson Znojmo, aby se vzdalo. Když však neuposlechlo, uložil mu výpalné 24 tisíc tolarů. Město se nepoddalo, ani výpalné nezaplatilo, a tak musil válečnou kontribuci zaplatiti klášter a ještě přetrpěti nové plenění.

Po třicetileté válce bylo panství kláštera zpustlé a vylidněné. Opat Norbert Pleyer, zvolený roku 1660, uspořádal poměry hospodářské s velkým zdarem a pozvedl klášter. Roku 1679 se vzdal své hodnosti a po něm nastoupil Řehoř Klein, jenž začal roku 1689 stavbu kláš-

terního chrámu a později s velkým nákladem i stavbu klášterní budovy. Vymanil klášter z dluhů, jeho majetek rozšířil a ještě pořídil vzácné paramenty a roucha, jakož i chrámové nádoby.

Jeho nástupce opat Kratochvíle, zvolený roku 1698, pokračoval ve stavbě kláštera. Zemřel roku 1712. Po něm byl zvolen opatem Th. Dr. Vincenc Wallner. Za jeho působení povznesl se klášter tak, že měl 80 kanovníků krom bratří laiků a noviců. Nákladem kláštera dal také zbudovati v letech 1718—1721 farní a poutnický kostel Navštívení Panny Marie v Lechovicích. Po něm následoval opat Antonín Nolbeck (1729—1745), který byl roku 1745 zajat pruským vojskem, odvezen do Olomouce a vykoupěn pak za 75 tisíc zlatých. Za tohoto opata působil v Louce známý fysik, vynálezce hromosvodu, Prokop Diviš.

Roku 1745 byl zvolen opatem Hermenegild Mayer, který vybudoval klášter tak, jak jej dnes vidíme. Jeho nástupce, opat Řehoř II. Lambeck, zvolený roku 1764, v díle pokračoval a pořídil nádherné skříně pro knihovnu, které dnes vidíme v klášteře strahovském.

Posledním opatem byl nástupce Lambeckův Daniel Dodl. Za něho byl klášter nařízením císaře Josefa II. dne 29. července 1784 zrušen. Klášterní knihovna měla 10.536 svazků, zčásti byla prodána, zčásti darována jiným knihovnám. Z kláštera se stala kasárna, později ženijní akademie a dnes jsou tu opět kasárna.

Dnešní kostel, zasvěcený Nanebevzetí Panny Marie a sv. Václavu, byl postaven roku 1748 za opata Hermenegilda Mayera. Měl býti vybudován ve slohu Svato-petrského chrámu v Římě a celý klášter měl dostati podobu malého Vatikánu. K tomu bohužel nedošlo.

Kostel stojí na původním místě a nese stopy celého svého vývoje. Původně to byla stavba románská, jak ukazují románské detaily v presbytáři po evangelní i epištolní straně, spodní část apsidy je románská, vrchní část má krásná gotická okna z 15. století. Při chrámu možno ještě spatřiti gotickou Křížovou chodbu. Chrámová loď, původně ve slohu renesančním vybudovaná, byla později úplně zbarokisována. Rovněž průčelí je barokní. Klášterní budova je převážně baroková. Bohatě vyřezávané lavice stojí v presbytáři.

Pod kostelem je rozsáhlá románská krypta, rozdělená šesti pilíři na dvě lodi. Pilíře mají zvláštní architektonické románské znaky. O velikonocích bývá tam upraven Boží hrob.

Hradiště sv. Hippolyta

Na protější straně proti hradu znojemskému stojí klášter řádu křížovníků s červenou hvězdou, s kostelem a kaplí sv. Eliáše. Hradiště je osada velmi stará, původně pravěké náhorní hradiště, z jehož krásně typické polohy jsou zachovány zbytky valu a příkopu, táhnoucích se napříč ostrohu přes hřbitov. Připomíná se již roku 1229. Světské proboštství dokonce již roku 1221. Proboštství křížovnické datuje se od roku 1240.

Farní kostel je zasvěcen sv. Antonínu Pad. Zbudován byl roku 1655 a vysvěcen 7. prosince roku 1662. Fresky v kostele maloval roku 1784 znojemský malíř Vojtěch Rada.

Proboštský chrám sv. Hippolyta byl zbudován roku 1765 na místě nepatrného kostelíka. Obraz na hlavním oltáři maloval Maulpertsch. V kopuli je freska, znázor-

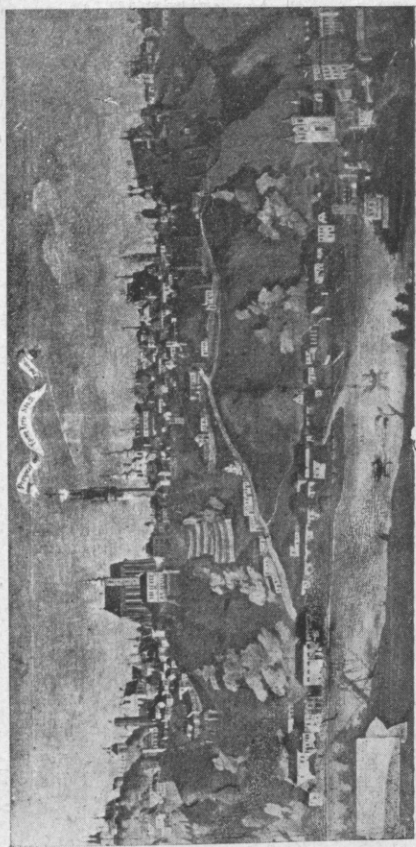
ňující Nalezení sv. Kříže od téhož malíře. Obrazy po-
bočních oltářů sv. Jana Nepomuckého a sv. Anny ma-
loval znojemský malíř Josef Winterhalter, obrazy po-
stranách presbytáře, sv. Františka Xaverského a sv.
Františka Serafinského jsou od Ign. Raaba. Řezbářské
práce provedl Ondřej Schweigel.

Kaple sv. Eliáše byla postavena roku 1665.

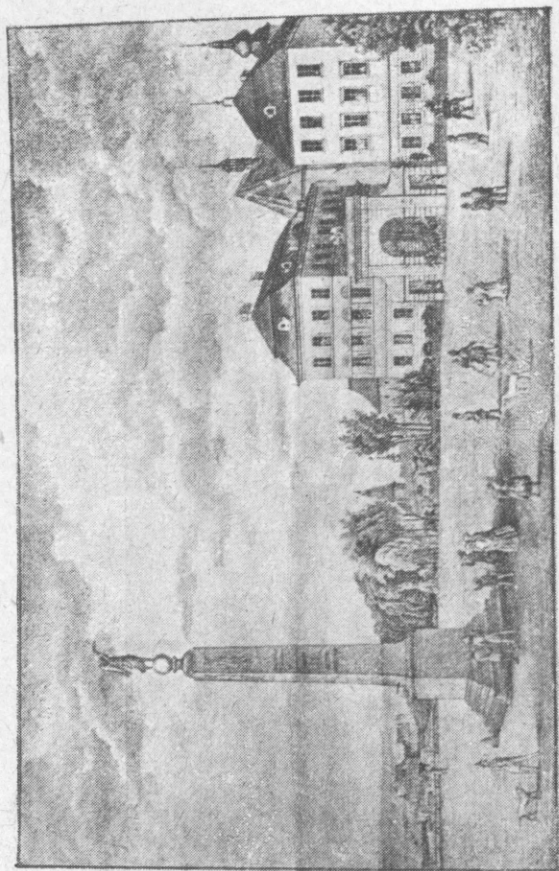
Po serpentíně z údolí k Hradišti je postavena kří-
žová cesta.

V probošství je velká knihovna, bohatá starými díly
rukopisnými i inkunabulemi.

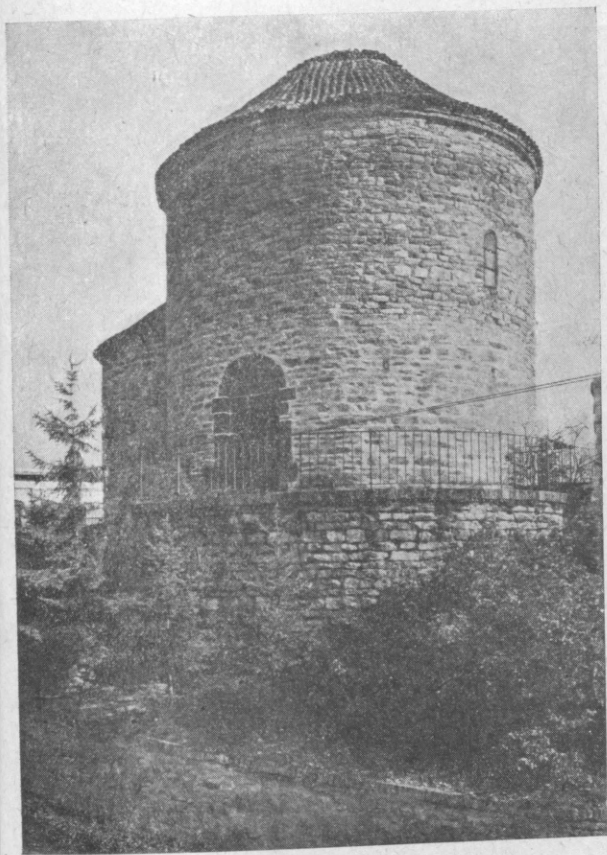
Historie Hradiště je velmi obsáhlá a souvisí s histo-
rií Znojma a kláštera v Louce. V klášteře žil také spi-
sovatel Sealsfield, vlastním jménem Post, rodák z Po-
pie u Znojma, který uprchl z kláštera, odešel do Ame-
riky a posléze žil ve Švýcarsku, kde v Soluthurmu ze-
mřel. Psal německy a zanechal řadu dobrých románů
a kritik poměrů své doby.

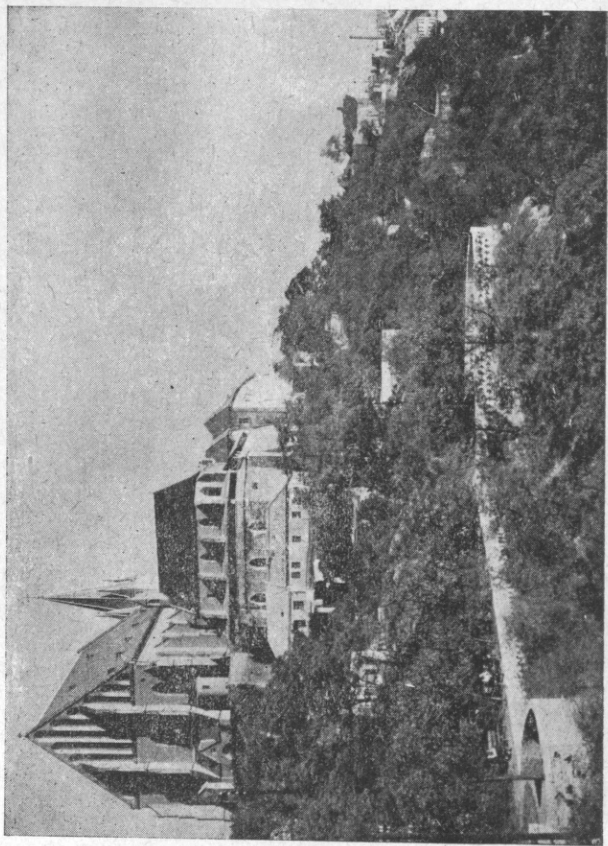
Starý pohled na Znojmo podle malby Cerigettiho

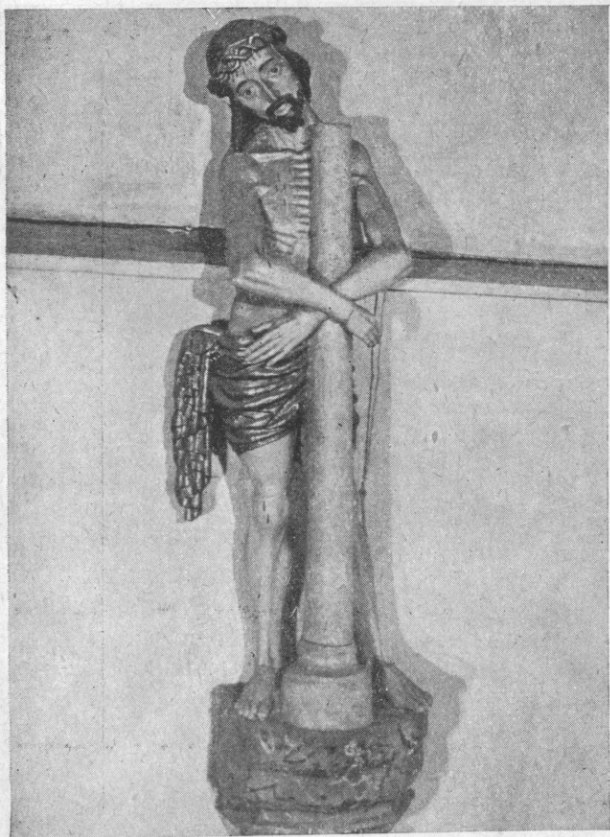
Bývalá východní brána mezi empirovými domy v ústí Dominikánské ulice

Kaple sv. Kateřiny na hradě (rotunda)

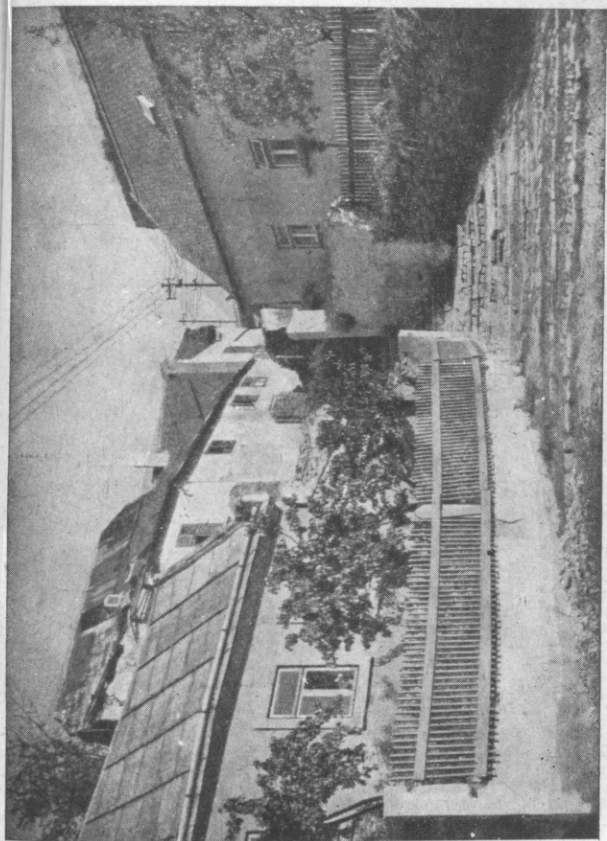
Chrám sv. Mikuláše a dvojité kaple

Středověká socha v chrámu sv. Mikuláše

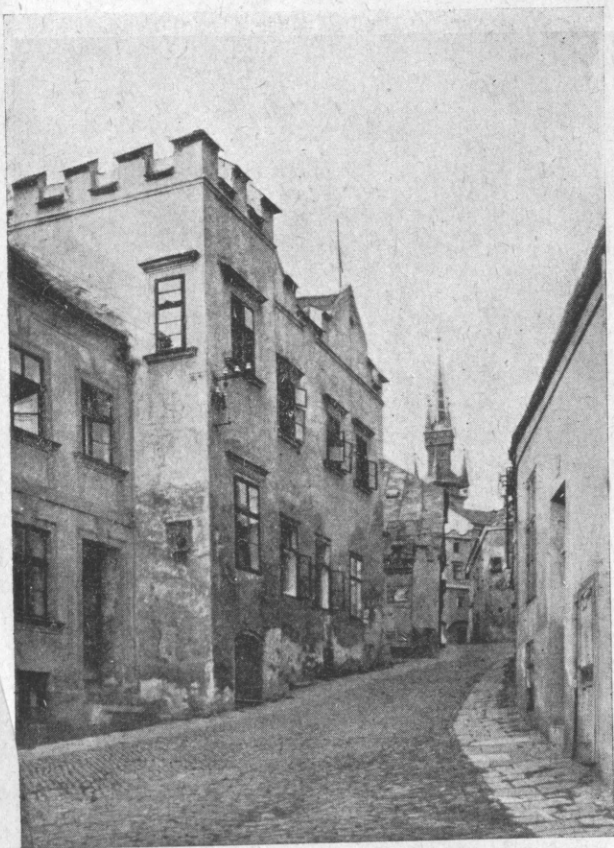
Pieta u chrámu sv. Mikuláše

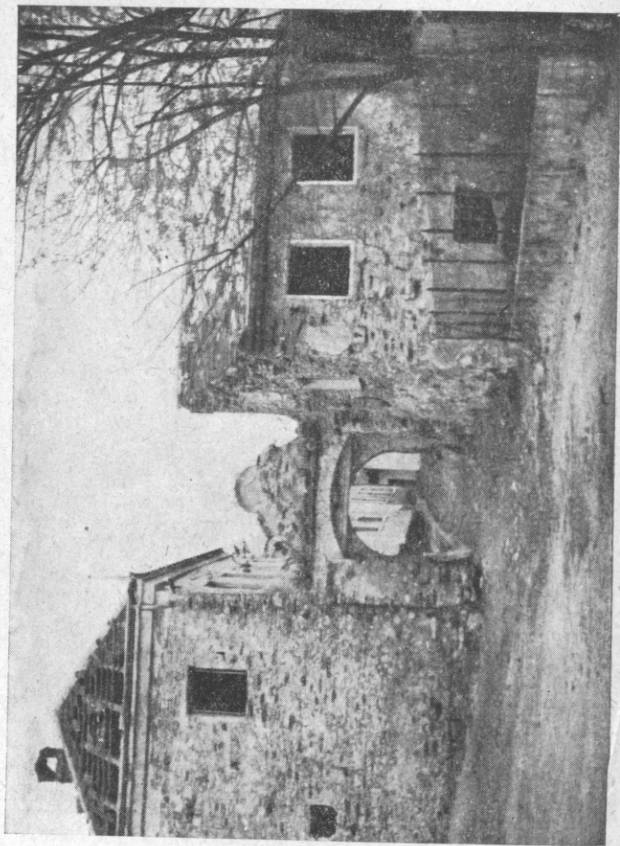
Partie ze Starého města

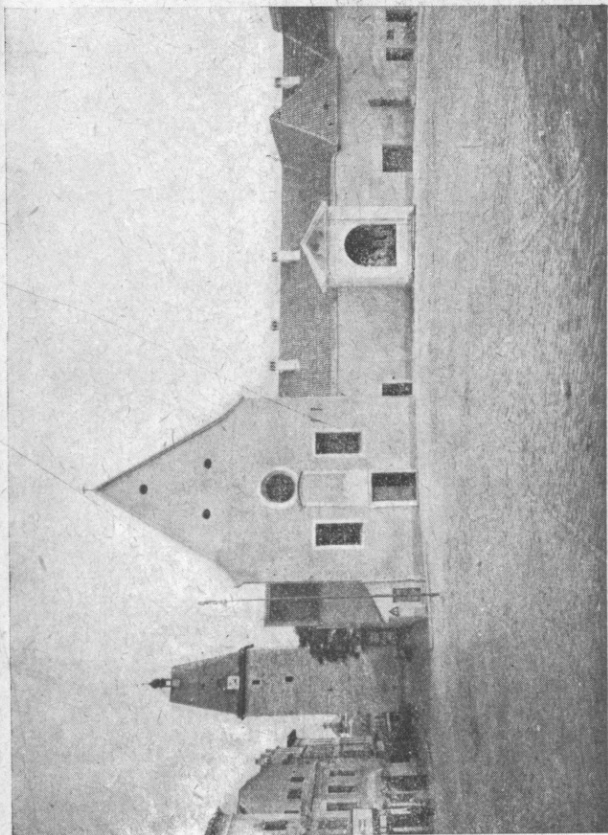
Pasířská ulička

U brány

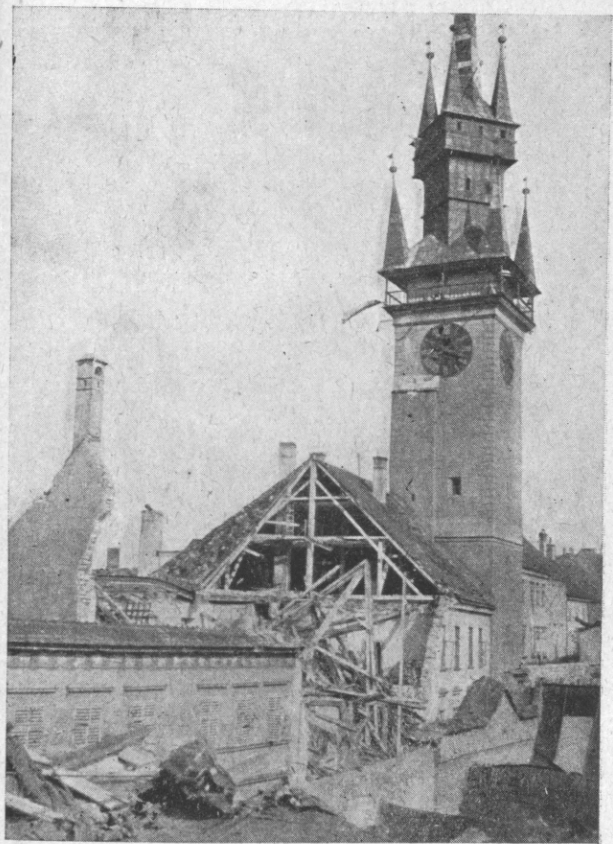
Ústí Tkalcovské uličky

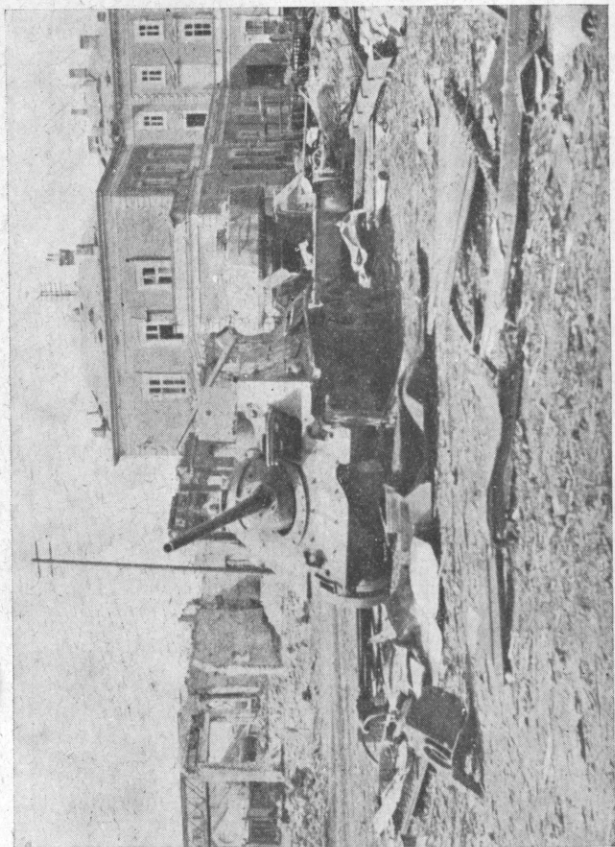
Kapucínský klášter

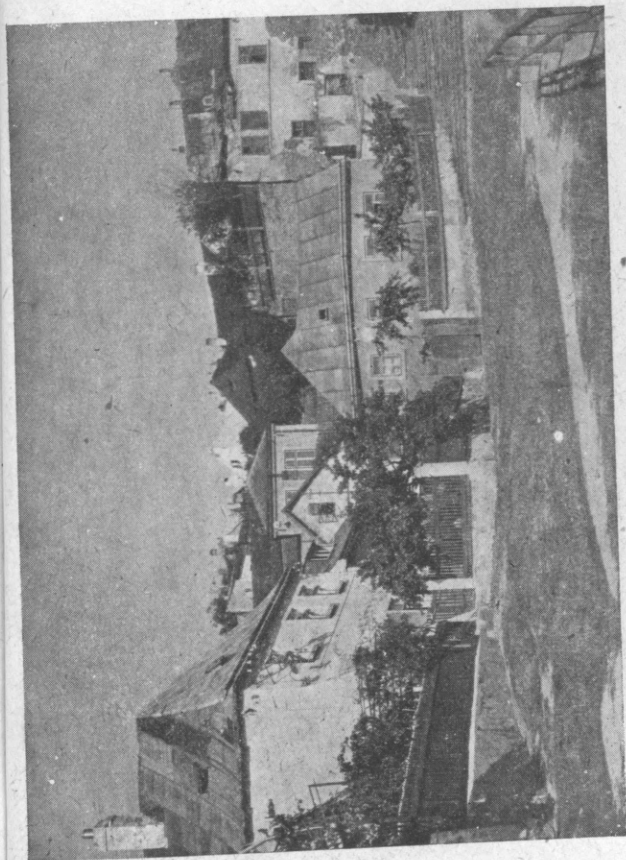
Mariánský sloup

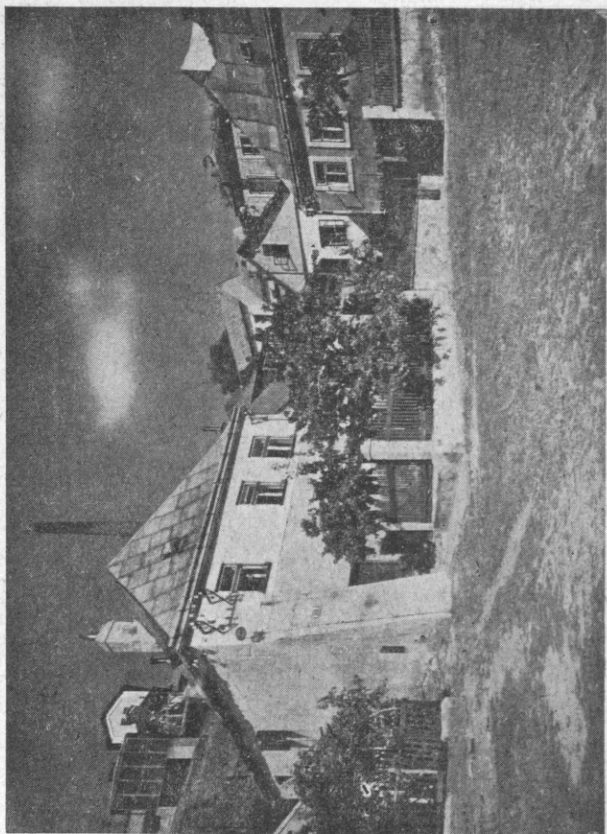
Radniční věž po zásahu letecké bomby

Partie u nádraží po bombardování

Partie na Starém městě pod hradem

Partie na Starém městě pod hradem

Literatura:

Peřinka: Místopis moravský. Okres znojemský. 1904.

Polesný: Město Znojmo a jeho památky; Stráž na Dyji, Znojmo, 1925. Znojmo jako historická památka; Krásy našeho domova, Znojmo, 1931. Studie ve výročních zprávách českého gymnasia ve Znojmě.

St. Marák: Znojenské museum, 1922.

Hosák: Historický místopis znojemského kraje. Brno, 1934.

Hübner: Denkwürdigkeiten der kön. Stadt Znaim. 1869.

Vrbka: Gedenkbuch der Stadt Znaim. 1927. Das Municipalrecht der Stadt Znaim. Klosterbruck und seine Schicksale im Laufe der Jahrhunderte. 1898.

Wiesnar: Gotteshäuser und Schulen Znaims. 1899. Die Ortsnamen der Znaimer Bezirkshauptmanschaft. 1896.

Herbst: Kurzgefasste Geschichte der Stadt Znaim. 1899.

OBSAH:

Návštěvníkům Znojma	5
Slovo k čtenáři	7
Statistické údaje	9
Městský znak	11
Kaple Panny Marie	11
Bývalý pomník pl. Kopala	11
Městské hradby	12
Kolonáda v Husových sadech	17
Empirové domy na Komenského náměstí	17
Dominikánský klášter	18
Stalinovo náměstí	19
Michalské náměstí	19
Kostel sv. Michala	20
Velká Veselá	21
Dům ONV	22
Václavské náměstí	22
Minoritský klášter	23
Znojemský hrad	24
Kaple sv. Kateřiny	31
Farní kostel sv. Mikuláše	34
Dvojitá kaple	35
Fara u sv. Mikuláše	36

Kaplanka	57
Pasířská ulička	57
Velká Mikulášská ulice	58
U brány 8	58
V jirchářích	59
Klášter kapucínský	59
Vlkova věž	40
Mariánský sloup	40
Masarykovo náměstí	41
Radniční věž	42
Radnice	45
Kniha municipálních práv	44
Domnělá mincovna	46
Horní a dolní Česká ulice	46
Památné sochy a sousoší	47
Kostel sv. Alžběty	48
Klášter v Louce	48
Hradiště sv. Hyppolita	54
Obrázky	57-75

Název: Průvodce královským městem Znojmem
Napsal: Adolf Merten, pres. taj. MNV

Vydal: MNV Znojmo - 1947

Náklad: 10.000 výtisků

Foto: Státní fotoměřický ústav v Praze a Adolf
Merten

Obálka: Ed. Krejčí

Tisk: Václav Kotek, nár. spr. fy M. F. Lenk,
knihtiskárna a nakladatelství ve Znojmě

Cena: 10 Kčs

ZNOJMO

*Část města s vyznačením
starebních památek.*

Měřítko 1:10.000.

Vypracoval: Ing Jan Zámečník

